

Adaptace dítěte na mateřskou školu

Věra Divoká

Bakalářská práce 2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Věra DIVOKÁ**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Adaptace dítěte na mateřskou školu**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti adaptace dítěte na mateřskou školu.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvalitativního výzkumného šetření v oblasti průběhu adaptace dětí na nové prostředí.
Analýza a interpretace zjištěných dat.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

LANGMAIER, J.;KREJČÍŘOVÁ, D. Vývojová psychologie. Praha: Portál, 2003

ŠVARÍČEK, R.;ŠEĎOVÁ, K. a kol. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

KOŤÁTKOVÁ, S. Dítě a mateřská škola. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1568-1.

NIESEL, R.; GRIEBEL, W. Poprvé v mateřské škole. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-989-5.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Eliška Zajitzová

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

21. ledna 2010

Termín odevzdání bakalářské práce:

7. května 2010

Ve Zlíně dne 21. ledna 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 20. 9. 2010

.....
Divoča Váňa

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřená na předškolní věk dítěte, zabývá se problematikou přechodu dítěte z rodiny do mateřské školy. Cílem práce je popsat potíže vznikající u dětí v období adaptace na mateřskou školu. Prostřednictvím kazuistik upozorňuje na souvislost těchto potíží s předchozí výchovou v rodině.

Klíčová slova: dítě, předškolní věk , mateřská škola, adaptace, rodina, výchova, socializace

ABSTRACT

The bachelory work focuses at child's preschool age and studies the problems during transition from family to nursery. The purpose of this work is to describe child's difficulties which appear in process of adaptation to nursery. Through the medium of casuistry calls attention at conjunction of this troubles with previous education in family.

Keywords: child, preschool age, nursery, adaptation, education, socialization

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Elišce Zajitzové za metodickou pomoc, cenné rady a připomínky, které mi při jejím zpracování poskytla.

Současně chci poděkovat také svým kolegyním, učitelkám z mateřské školy, za jejich dlouholeté zkušenosti, o které se se mnou ochotně podělily.

Děkuji také celé své rodině za podporu a trpělivost.

Poděkování patří i všem rodičům a dětem se kterými se při své práci setkávám, a kteří mi byli inspirací při volbě tématu bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 PŘEDŠKOLNÍ VĚK Z POHLEDU VÝVOJOVÉ PSYCHOLOGIE	12
1.1 OBDOBÍ BATOLETE	13
1.2 PŘEDŠKOLNÍ OBDOBÍ.....	14
1.2.1 Somatická stránka vývoje	14
1.2.2 Schopnosti a dovednosti.....	15
1.2.3 Kognitivní vývoj	15
1.2.4 Emoční vývoj a socializace.....	16
1.2.5 Hra.....	16
2 FAKTORY ROZVOJE OSOBNOSTI DÍTĚTE	18
2.1 BIOLOGICKÉ FAKTORY	18
2.2 SOCIOKULTURNÍ FAKTORY	18
2.2.1 Rodina jako sociální prostředí.....	19
2.2.2 Mateřská škola jako sociální prostředí.....	21
2.2.3 Význam skupiny vrstevníků.....	22
3 ADAPTACE DÍTĚTE NA MATEŘSKOU ŠKOLU	24
3.1 ADAPTACE	24
3.1.1 Fáze adaptace	24
3.1.2 Kdy lze považovat adaptaci za ukončenou:	28
II PRAKTICKÁ ČÁST	29
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	30
4.1 CÍL VÝZKUMU	30
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	30
4.3 VÝZKUMNÝ VZOREK	30
4.4 VOLBA TYPU VÝZKUMU	31
4.5 METODY VÝZKUMU.....	31
4.6 REALIZACE VÝZKUMU.....	31
4.6.1 Kazuistika č. 1 - František.....	32
4.6.2 Kazuistika č. 2 - Radek	35
4.6.3 Kazuistika č. 3 - Libor.....	38
4.6.4 Kazuistika č. 4 – Alenka	40
4.7 ZÁVĚR VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	42
4.7.1 Doporučení pro učitelky MŠ.....	42
4.7.2 Doporučení pro rodiče.....	43
ZÁVĚR	45
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	47
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	49

SEZNAM PŘÍLOH.....	50
---------------------------	-----------

ÚVOD

Téma práce – Adaptace dítěte na mateřskou školu je mi blízké z několika důvodů. Jsem matkou tří dětí, a s každým z nich jsem toto období prožívala. Každé z dětí potřebovalo podporu a pomoc s nějakým problémem, který by se dospělým mohl zdát nepodstatný, zanedbatelný, ale pro dítě může být v tom okamžiku rozhodující. Stejně tak jako mnoho jiných rodičů, jsem prožívala určité obavy, někdy až úzkost z toho, že mám své dítě nechat v péči někoho cizího. Je pravděpodobné, že tyto obavy pramenily z vlastních zkušeností s mateřskou školou, které jsou v mých vzpomínkách z dětství, a ne všechny jsou milé a úsměvné. Dalším důvodem, proč jsem si vybrala právě toto téma je, že poslední čtyři roky mám možnost setkávat se s předškolními dětmi i jejich rodiči přímo při své práci v mateřské škole. Téměř pro všechny děti je tato změna první velkou změnou v jejich dosavadním způsobu života. Vše co souvisí s dítětem se však dotýká i celé rodiny, proto je toto období náročné i pro rodiče. Předškolní věk je období, důležité pro celý další vývoj člověka. Považuji proto za vhodné zabývat se blíže událostí, jakou je příchod dítěte do mateřské školy. Ve své práci se zaměřuji na průběh adaptace dítěte v mateřské škole a potíže, které souvisí s tímto obdobím.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PŘEDŠKOLNÍ VĚK Z POHLEDU VÝVOJOVÉ PSYCHOLOGIE

Co považujeme za předškolní věk, záleží na vymezení tohoto období. V širším pojetí - jak uvádí Langmeier, Krejčířová (2009), se jedná o jedince ve věku novorozeneckém (případně prenatálním), přes období kojenecké a batolecí, až do doby než dítě nastoupí do základní školy, což je většinou mezi šestým a sedmým rokem života.

Ve své práci se věnuji dětem od tří do šesti let, což je podle Langmeiera, Krejčířové (2009), užší pojetí předškolního období.

Kuric (2001), dělí toto vývojové období na jednotlivá stadia následovně: **1. Stadium kojence**, kam řadí období prenatálního vývoje, novorozenecké i období vlastního stadia kojence. **2. Stadium raného dětství**, které zahrnuje vývoj dítěte ve druhém a třetím roce života.

3. Stadium předškolního dětství, je vymezeno čtvrtým až šestým rokem života dítěte.

V období do šesti let se postupně začínají a následně uzavírají tři základní fáze:

- První je časově vyčleněna od porodu do doby, kdy se dítě zmocňuje prostoru tím, že začíná běhat. Ví, kdo jsou jeho nejbližší lidé.
- Druhá je charakterizována experimentací, hledáním vlastní identity a ukončuje ji identifikace s rodinou a svým místem v ní.
- Třetí začíná určitým zklidněním, vyrovnaností, ale i velkou iniciativností a zájmem o vrstevníky a ukončuje ji chuť intenzivně se učit, poznávat psanou formu řeči, přijímat pravidla a zajímat se o přináležení do své vrstevnické a generové skupiny (3.-6. rok). Kořátková (2008, str. 62)

Autoři se shodují v rozčlenění jednotlivých období vývoje. Menší odlišnosti jsou pouze v jejich pojmenování. Členění není náhodné, odpovídá jednotlivým fázím ve vývoji člověka.

Jak uvádí Kern a kol. (1999), jednotlivé fáze za sebou následují v předem předvídatelném pořadí a časovém odstupu, i když u jednotlivců může vývoj probíhat odlišně. Každá odchylka od stanovené normy ještě nemusí znamenat zpoždění, nebo poruchu vývoje.

Na druhou stranu může taková odlišnost souviset s jinou poruchou, která se plně projeví až v pozdějším věku. Proto má význam vývoj dítěte sledovat a se stanovenou normou srovnávat.

1.1 Období batolete

V souvislosti s nástupem dítěte do mateřské školy bych se chtěla zmínit o fázi vývoje, která bezprostředně předchází předškolnímu období. Některé děti dokončují tuto vývojovou fázi ještě v průběhu docházky do mateřské školy.

Podle Langmeiera, Krejčířové (2009), se člověk teprve v tomto období – ve druhém a třetím roce života, začíná jednoznačně odlišovat od ostatních živočišných druhů, a to vzpřímenou chůzí a rozvojem řeči. Slovní zásoba ve dvou letech dítěte je asi 200-300 slov. Typická pro děti v této fázi vývoje je vzdorovitost. Batolecí období můžeme označit, také jako období vzdoru, či negativismu. Takové chování je způsobeno stále větší snahou po samostatnosti, která souvisí s vývojem jemné i hrubé motoriky. Na základě toho se objevuje i snaha o určitou samostatnost v sebeobsluze: při osobní hygieně, stolování, převlékání. Vývoj nastává i ve způsobu hry - dítě v tomto věku začíná potřebovat společnost dětí přibližně stejného věku. Hra dětí má zpočátku charakter paralelní hry, kterou postupně nahrazuje spolupráce nebo soupeření. Myšlení dítěte mezi druhým a třetím rokem se dostává do fáze symbolického myšlení. Batolecí období je také obdobím rozhodujícím pro utváření prosociálního chování, dítě začíná být schopno sociálního porozumění. I v tomto období je pro dítě stále důležitý blízký vztah s matkou. Některé děti jsou již v tomto věku schopné bez následků přivyknout na nepřítomnost matky po část dne, a přijmout autoritu cizího člověka, například při pravidelné docházce do jeslí.

Kuric (2001), uvádí význam celkového motorického vývoje pro možnost získání bohatších smyslových zážitků a ovládnutí širšího životního prostoru. Batole tak má možnost získávat poznatky prostřednictvím vlastní činnosti. Začátkem třetího roku je dítě schopné orientovat se bezpečně nejen v prostoru bytu, ale i ve známém okolí. Socializace dítěte se v tomto období začíná rozšiřovat i mimo rodinné prostředí, dítě je tak nuceno přizpůsobovat se novým požadavkům a omezením. Je důležité nepodceňovat výchovu právě v tomto období.

Jak uvádí Špaňhelová (2008), typické otázky dítěte v batolecím období zní: „Co to je?“ – „a proč?“ Koncem tohoto období tvoří čtyřslovné věty, zná své jméno a pohlaví. Velké rozdíly mezi jednotlivými dětmi jsou v tomto období zejména ve vývoji řeči.

Bierley (1994), zdůrazňuje nezbytnost podpory celkového tělesného růstu a vývoje, aby mohl být zajištěn správný růst a vývoj mozku, který je právě v období batolecím rozhodující pro celý další život.

1.2 Předškolní období

Podle Špaňhelové (2008), je předškolní období, tedy věk od tří do šesti let, vhodné k tomu, aby se dítě setkalo s různými překážkami a postupně se mohlo učit v takových situacích reagovat a řešit je. U dětí je důležité právě v tomto věku podporovat samostatnost, odpovědnost za svěřené úkoly a to se zpětně odráží v sebevědomí dítěte. Rodiče a vychovatelé by měli v tomto období podporovat, nejlépe svým vlastním příkladem, užívání pozdravu, poděkování, a také omluvy. Tak, aby dítě chápalo smysl a důvod omluvy – má to význam pro utváření jeho svědomí.

Jak uvádí Niesel, Griebel (2005), v předškolním období je většina dětí již schopna se bez problémů alespoň na část dne odpoutat od rodiny, obzvláště od matky. Většinou děti poprvé přicházejí do MŠ právě ve věku mezi třetím a pátým rokem svého života.

1.2.1 Somatická stránka vývoje

Podle Kurice (2001), již v tomto období není patrný tak rychlý hmotnostní přírůstek jako dříve. Somatický vývoj je však i v tomto věku velmi intenzivní. Především mozek dítěte rozvíjí a zdokonaluje své funkce. Ke konci předškolního období dítě prochází první tvarovou přeměnou organismu (asi po 5. roce života). Po celé toto období je pro dítě charakteristická potřeba dostatku volného pohybu.

V případě neuspokojení této potřeby dětí v mateřské škole, se začne ve skupině projevovat napětí, nervozita až agresivita.

Pro zdravý tělesný i duševní vývoj dítěte i v tomto období je nezbytná hodnotná a pestrá strava. Ne všechny děti jsou zvyklé na stravu sestavenou podle zdravé výživy, která je jim v MŠ nabízena. Setkáváme se s dětmi, které trvají i po dlouhodobější docházce do MŠ na svých stravovacích návycích z domu, kdy jejich strava obsahuje většinou minimum zeleniny, nebo vůbec žádnou, spoustu z nich odmítá maso, ovoce, pomazánky...

1.2.2 Schopnosti a dovednosti

Schopnosti a dovednosti dítěte mezi třetím a šestým rokem se stále zdokonalují, tak, že v šesti letech je většina dětí zralá ke vstupu do školy.

Jak uvádí Langmeier, Krejčířová (2009), dítě v tomto věku stále zdokonaluje své motorické schopnosti, zlepšuje koordinaci pohybů. Stává se soběstačnější díky větší zručnosti. Jeho zručnost se projevuje především v sebeobsluze: při oblékání zvládají – samostatně se oblékat, jen s menší dopomocí dospělého. Při jídle jsou schopny samostatně se najíst z talířku lžící a napít ze skleničky nebo hrnku. Při osobní hygieně – si samostatně myjí ruce a čistí zuby.

Děti, které by tyto základní dovednosti po nástupu do MŠ samostatně zvládaly není mnoho. Podle informací od zkušenějších učitelek mateřské školy, situace v tomto směru se spíše zhoršuje. Dříve děti, které do MŠ přicházely po absolvování jeslí, byly zručnější a samostatnější. Určitě to neplatí o všech dětech, tak jako všechno co se vývoje dítěte týká, je i tato záležitost velmi individuální. Souvisí s povahou dítěte, ale především s přístupem rodičů k němu. Častým obrázkem ze šatny MŠ je, že třeba i pětileté dítě se s naprostou samozřejmostí nechá oblékat rodiči, nespolupracuje, naopak se při tom ještě válí po zemi...

Zdokonalení jemné motoriky, jak dále uvádí Langmeier, Krejčířová (2009), se projeví také při hře s drobnými stavebnicemi a mozaikami, kresbě a výtvarných činnostech. V tomto období dítě značně rozšiřuje svou slovní zásobu a postupně si osvojuje i gramatická pravidla. Před nástupem do školy se většině dětí podaří odstranit tzv. „dětskou patlavost“ spontánně nebo s pomocí logopeda. Na základě rozvíjející se řeči roste i množství a úroveň poznatků o světě.

1.2.3 Kognitivní vývoj

Jak uvádí Langmeier, Krejčířová (2009), je **myšlení** předškolního dítěte na úrovni prelogické, předoperační, je úzce spjata s vlastní činností dítěte. V předškolním věku dítě získává první početní představy. Koncem tohoto období je většina dětí schopna správně určit počet asi deseti předmětů, za pomoci názorného materiálu. Orientace v čase má své počátky také právě v předškolním období.

Podle Kurice (2001), je **vnímání** dětí v tomto věku odlišné od vnímání dospělých – je méně přesné. Stále je obtížné dosáhnout a udržet záměrnou **pozornost** dětí. Svou pozornost věnují pouze pro ně atraktivním podnětům. Větší šanci na **zapamatování** mají zážitky s citovým zabarvením. Myšlení předškolního dítěte je velmi konkrétní a názorné, hojně používá fantazii.

1.2.4 Emoční vývoj a socializace

Podle Langmeiera, Krejčířové (2009), zajišťuje primární socializaci dítěte rodina. Tím však není socializace jedince ukončena, probíhá po celý život člověka. Tak, jak se člověk během života dostává do různého prostředí a do kontaktu s dalšími lidmi, osvojuje si postupně

další sociální role (role spolužáka z mateřské školy, role kamaráda...). Dětem přestávají stačit podněty, které poskytuje rodina. Stále více potřebují objevovat svět mimo ni. Ke svému dalšímu vývoji potřebují navazovat kontakty se svými vrstevníky. Prostřednictvím společných her získávají cenné zkušenosti pro další život. Po nástupu do MŠ tak začíná další etapa socializace. V této době se dítě také dále vyvíjí po emoční stránce. Své emoce umí postupně stále lépe ovládat, učí se jim rozumět. Pro většinu dětí v tomto věku je to ještě velmi těžké. Začíná také chápat a rozlišovat emoce druhých lidí. Pro správný vývoj dítěte jsou nutné citové vztahy. Pozitivní citový vztah je zásadní pro vývoj osobnosti. Ty úplně první citové vztahy dítě navazuje v rodině. Po nástupu do MŠ vznikají nové citové vazby mezi jednotlivými dětmi, i k učitelkám. V tomto období se také zřetelněji projevuje v chování dítěte rozlišení a identifikace s mužskou či ženskou rolí.

1.2.5 Hra

V předškolním věku již děti upouští od hry paralelní (souběžné), jak uvádí Langmeier, Krejčířová (2009), postupně pro ně začíná být typická hra společná – asociativní, která v pozdějším období přechází v hru kooperativní – při níž je již nutná určitá organizace a rozdělení rolí. Po čtvrtém roce je již paralelní hra spíše výjimečná.

Brierley (1994), považuje všechny druhy hry za důležité pro vývoj dítěte po stránce rozumové, fantazijní i citové, čímž vlastně hra podporuje posun k další vývojové fázi.

Hra je tedy v tomto období nejdůležitější činností dítěte. Prostřednictvím svých her děti zdokonalují své motorické schopnosti, procvičují zručnost a získávají nové postřehy

a vědomosti. Tak by to alespoň mělo být, setkáváme se však s dětmi, které je opravdu těžké něčím zaujmout a získat pro hru – nic je nebaví už v tomto věku – nejraději by seděly u televize nebo počítače, navíc výběr filmů a her vždy neodpovídá schopnosti dítěte správně pochopit to co vidí.

2 FAKTORY ROZVOJE OSOBNOSTI DÍTĚTE

Z psychologického hlediska podle Průchy, Walterové, Mareše (2009), je osobností každý člověk, tato osobnost se utváří už od počátku života a projevuje se ve společenských vztazích.

To znamená, že pojmem osobnost jak uvádí Čáp, Čechová, Rozsypalová (1998), je myšlen člověk – jedinec se svými charakteristickými vlastnostmi a znaky – psychologickými, biologickými i sociálními, které jsou u jednotlivých lidí odlišné, a tím je osobnost jedinečná.

Rozvoj osobnosti, jak uvádí Průcha, Walterová, Mareš (2009), znamená souhrn změn psychických i intelektuálních, které osobnost jedince zaznamenává po celý život. Nejintenzivněji tento rozvoj probíhá právě v období dětství a dospívání. Na rozvoj osobnosti se zaměřuje výchova v rodině, později i ve škole.

Rozvoj osobnosti dítěte je ovlivňován jednotlivými faktory. Podle Langmeiera, Krejčířové (2009), je můžeme rozdělit na:

- vnější faktory, (což je sociokulturní prostředí, v němž se dítě vyvíjí, výchova, která je u něho uplatňována)
- vnitřní faktory, kterými jsou biologické předpoklady jedince (dědičnost, somatická stránka).

2.1 Biologické faktory

Mezi biologické faktory ovlivňující vývoj osobnosti podle Kurice (2001), patří:

- Celkový vývoj a růst organismu
- Vývoj a činnost nervové soustavy
- Psychické vlastnosti
- Vliv dědičnosti

Biologické faktory mohou ovlivňovat vývoj osobnosti jedince kladně i záporně.

2.2 Sociokulturní faktory

K těmto faktorům ovlivňujícím vývoj osobnosti Kuric (2001), řadí:

- Vliv okolní přírody, živé i neživé.
- Lidí, s nimiž dítě vstupuje do interakce.
- Výchovu, která je uplatňována.
- Sociální prostředí, v němž se dítě pohybuje

Všechny tyto vlivy mohou působit na formování osobnosti jedince příznivě nebo nepříznivě, a to náhodně, nebo cíleně (výchova).

„Dědičné dispozice zakládají určitý typ osobnosti a vybavenost pro mnohvrstevnou oblast inteligence na jedné straně, ale neobejdou se ani bez přiměřené výchovy a podnětného lidského prostředí na straně druhé.“ Košťátková (2008, s.29)

2.2.1 Rodina jako sociální prostředí

Rodina je základní a první sociální skupinou, jejím členem se dítě stává automaticky, jak dále Košťátková (2008), uvádí, již v prenatálním období se s ním počítá, a má v rodině své místo. Většina dětí prožívá období od narození do tří let v rodinném prostředí. Ať už se jedná o rodinu úplnou, doplněnou, nebo žije dítě jen s jedním z rodičů, je to prostředí pro ně známé, přehledné a dává mu základní jistoty. Toto nejpřirozenější výchovné prostředí má nezastupitelný vliv na výchovu, socializaci a utváření osobnosti dítěte. Již od narození se každé projevuje jinak, má jiný temperament, jinak reaguje.

Jak uvádí Langmeier, Krejčířová (2009), je pro vývoj osobnosti dítěte důležité, aby výchovné působení v rodině bylo jednotné a dítě mělo stanoveny určité hranice, které ho sice svým způsobem omezují, ale současně mu dávají pocit jistoty.

Podle Čápa, Čechové, Rozsypalové (1998), je důležité, aby rodina na dítě uplatňovanou výchovou působila příznivě, jednotně, kladla na ně přiměřené požadavky, komplexně má výchova působit vlídně, ale důsledně.

To, jak jednou dítě zvládne začlenění do společnosti, hodně záleží na podmínkách, jaké mu rodina vytvoří v prvních letech života, pro kvalitní vývoj jedince je nezbytné, aby prostředí v němž se dítě vyvíjí, bylo dostatečně podnětné, ale současně nesmí být dítě jeho působením přetěžováno. Podstatný vliv na utváření osobnosti dítěte mají vztahy mezi rodiči a dítětem, mezi rodiči navzájem, ale také se sourozenci. Pro další socializaci je důležité

navazování vztahu s prarodiči a ostatními příbuznými. Kvalita vztahu k nejbližším osobám ovlivňuje později schopnost dítěte vytvářet vztahy s ostatními lidmi mimo rodinu.

Zejména vztah k matce, případně jiné blízké o dítě pečující osobě, jak uvádí Langmeier, Krejčířová (2009), je od počátku života určující pro vývoj osobnosti jedince. Děti matek, které na jejich potřeby a signály umí citlivě a přiměřeně reagovat už od počátku života, jsou sebejistější, nemají většinou potíže s chováním a navázáním vztahu s učitelkou v mateřské škole.

Vztah mezi matkou a dítětem má podle Fürst (1997), největší význam pro vývoj jáství, uvědomění si vlastního „já“. Pro pozitivní vývoj osobnosti je nezbytné, aby dítě mělo možnost vyzkoušet si svou já-funkci co nejdříve během svého prvního roku života. To se může uskutečnit, pokud matka, nebo náhradní pečující osoba citlivě vnímá potřeby dítěte a reaguje na ně. Pokud takové podmínky dítě nemá, a chybí mu tato emocionální vazba, dochází k těžkému vývojovému poškození.

Špaňhelová (2004), přikládá důležitou úlohu ve vývoji a výchově dítěte ne jen matce, ale zdůvodňuje přínos otce pro dítě v předškolním období především tím, že je pro dítě autoritou, příkladem mužské role, přináší do výchovy jiné prvky než matka. Je příkladem chování muže k ženě. V ideálním případě by neměl chybět při výchově dítěte v žádném vývojovém období.

Podle Koťátkové (2008), jak se postupně rozšiřuje okruh lidí, s nimiž dítě vstupuje do interakcí, získává tím více cenných zkušeností s navazováním kontaktu a s komunikací s jinými lidmi než rodiči, kteří většinou dítěti rozumí i bez toho, aby se muselo přesně vyjadřovat.

A naopak, děti většinou dobře umí předpokládat reakce rodičů na určité jejich chování. Chování a reakce jiných lidí se mohou zcela lišit od těch, na které je dítě zvyklé z rodiny, především kontakt se stejně starými dětmi může být pro dítě velkým překvapením. Pokud si první zkušenosti z takových kontaktů nezíská v přítomnosti rodičů, může potom nástup do mateřské školy představovat zbytečnou zátěž pro dítě, rodiče i učitelky.

Tak, jak tomu bylo v případě holčičky, která od narození žila jen s matkou a babičkou. Byla jí poskytována ta nejlepší péče, dle mínění obou. Jen jí bránili v kontaktu s ostatními dětmi. Z neopodstatněné obavy, že se může „kdoví čím“ nakazit. Ve čtyřech letech začala tato dívenka chodit do mateřské školy. K překvapení všech, nepovažovala ostatní děti za

sobě rovné a vůbec neměla snahu s nimi navázat jakýkoliv kontakt. Místo toho se snažila organizovat pracovní dobu paní ředitelce a paní školnici kritizovala oblečení. Trvalo asi dva měsíce, než byla ochotná přijmout roli dítěte v mateřské škole. Později se situace hodně zlepšila, děvčátko spolupracovalo, i k ostatním dětem se chovalo hezky, přesto začlenění do skupiny nebylo tak úspěšné jako u ostatních dětí.

2.2.2 Mateřská škola jako sociální prostředí

Jak uvádí Kuric (2001), dítě v předškolním věku má přirozenou potřebu sociálních kontaktů, které by se v tomto období měly rozšířit z rodiny i do společných výchovných zařízení.

Podle Čápa, Čechové, Rozsypalové (1998), kolektivní zařízení svým záměrným výchovným působením silně ovlivňují utváření osobnosti dítěte. Toto působení může být v souladu s působením rodiny, případně může zčásti její nedostatky kompenzovat.

Jak uvádí Langmeier, Krejčířová (2009), můžeme předškolní období označit jako „věk mateřské školy“, přesto, že výchova v rodině je i nadále stěžejní – mateřská škola ji pouze doplňuje, a tím pomáhá dále rozvíjet osobnost dítěte.

Co je pro dítě v mateřské škole jiné než doma – jak popisuje Niesel, Griebel (2005), život v ní probíhá podle určitých pravidel, která jsou odlišná od těch, podle kterých doposud žilo v domácím prostředí. Život ve skupině znamená, že není vše tak, jak by si dítě přálo, musí se naučit brát ohled na ostatní, což, zvláště pokud je jedináček, doposud nemuselo. Pro některé děti může být těžké naučit se vyjádřit svůj názor, a naučit se respektovat názor někoho druhého. Pravidelný režim v mateřské škole dává dítěti, které se ještě nedokáže orientovat v čase, určitý přehled a jistotu. Děti se brzy naučí, jak činnosti v mateřské škole po sobě následují, a podle toho se orientují v čase. Tato jistota jim pomáhá překonat dočasné odloučení od rodiny. Odpoutání od rodiny je tedy úzce spjaté s jistotou návratu do ní. V rodině jsou přirozenou autoritou pro dítě jeho rodiče. V mateřské škole se touto autoritou stává učitelka, která je sice zpočátku pro dítě cizím člověkem, ale postupně si získává jeho důvěru. Po nástupu do mateřské školy dítě pravidelně střídá dvě rozdílná prostředí, jeho život se začne dělit na dvě oblasti. Na život doma, s rodinou, a život v mateřské škole s kamarády a učitelkami, které zde zastupují rodičovskou autoritu. Tato situace není pro malé dítě jednoduchá, zvláště zpočátku může mít potíže s orientací v jednotlivých prostředích. Tady hodně záleží na tom, jakým způsobem probíhá spolupráce rodiny a mateřské školy.

Jak uvádí Haefele, Wolf-Filsinger (1993), je mateřská škola významným obdobím v sociálním vývoji dítěte. Nemělo by se toto období, a problémy s ním spojené podceňovat, hlavně proto, že sociální zkušenosti získané v mateřské škole jsou určující pro budoucí vztah a roli ve skupině. Případné nevyřešené problémy si dítě může přenášet do dalšího života.

Podle názoru Špaňhelové (2004), není mateřská škola pro vývoj dítěte v předškolním věku nutností, pokud je mu zajištěn kontakt s vrstevníky, jiným způsobem.

2.2.3 Význam skupiny vrstevníků

Podle Niesel, Griebel (2005), může vrstevnická skupina významně podpořit vývoj osobnosti jedince. Pokud se však dítě dostane do role outsidera, je pro něho tato situace silně zatěžující. Původní příčina takového vztahu může být nějaká nápadná odlišnost v chování jedince vůči svým vrstevníkům.

Jak uvádí Deissler (1994), skupina vrstevníků, aby dítěti byla prospěšná v rozvoji, by neměla mít víc než dvacet členů, ideální však je skupina sedmi až osmi dětí. Vztahy v takové skupině jsou přehlednější a méně konfliktní.

S tímto názorem se mohu ztotožnit, na základě zkušeností z praxe. Pokud je ve třídě mateřské školy přítomno současně všech 28 dětí, většinu času učitelkám zabere pomoc při neustálém řešení různých dětských sporů a krocení vzrůstající vzájemné agresivity dětí. Úplně jiná atmosféra je ve třídě, v níž je dětí méně než 20. V takové skupině je možné

v pohodě tvořivě pracovat, hrát si, a zabývat se individuálními potřebami dětí.

Kern a kol. (1999), vidí přínos vrstevnické skupiny pro dítě od čtyř let, do té doby je pro dítě lepší možností, aby při navazování kontaktů s vrstevníky byl nablízku někdo z rodičů. Prostřednictvím skupiny vrstevníků získává dítě představu samo o sobě, učí se toleranci k druhým, sebeprosazování, má možnost vyzkoušet si vedoucí i podřízenou roli. Vrstevnická skupina, na rozdíl od té rodinné, netoleruje selhání, nebo porušování pravidel.

Dítě v mateřské škole si postupně vytváří okruh bližších přátel. Do tohoto okruhu patří děti které vzájemně něco spojuje – může to být přátelství jejich rodičů, nebo to, že sedí vedle sebe u stolečku, mají stejnou hračku... Už v tomto věku hraje svou roli vzájemná fyzická přitažlivost („Mě se ta holčička líbí, proto si s ní chci hrát.“ „Zase přišel ten tlust’och...“)

a společné zájmy („Já si také rád stavím z kostek, hraju fotbal...“). U dětí v mateřské škole můžeme pozorovat také vzájemnou soupeřivost, která v rozumné míře děti motivuje k lepším výkonům. Neměla by však být tato tendence u dětí až příliš podporována, může přerůst do stavu, kdy hlavním zájmem dítěte je, aby bylo ve všem stále první a nejlepší – ztrácí tím přízeň vrstevníků, a samo je stále ve stresu a napětí z toho, že něco nestihne – a na to má v tomto věku přece ještě dost času.

Podle Čápa, Čechové, Rozsypalové (1998), může skupina vrstevníků ovlivňovat vývoj osobnosti jedince příznivě i nepříznivě. Určitou odolnost vůči nežádoucímu vlivu vrstevníků získává dítě díky postoji rodičů k němu, pokud je kladný, není dítě tak snadno ovlivnitelné vrstevnickou skupinou nežádoucím směrem.

3 ADAPTACE DÍTĚTE NA MATEŘSKOU ŠKOLU

3.1 Adaptace

„**Adaptace** – obecně proces přizpůsobení se něčemu. V biologickém smyslu přizpůsobení se organismu měnícím se životním podmínkám, jehož výsledkem je přežití. Ve vývojově psychologickém smyslu přizpůsobení se jako výsledek dynamické rovnováhy mezi pasivnějšími pochody akomodace a aktivnějšími pochody asimilace toho, co člověka obklopuje. Adaptace sociální – přizpůsobení se člověka novým sociálním podmínkám (např. adaptace při přechodu z jednoho stupně školy na druhý).“ Průcha, Walterová, Mareš (2009, str.16).

3.1.1 Fáze adaptace

Haefele, Wolf-Filsinger (1993), dělí projevy adaptace dítěte na mateřskou školu do dvou oblastí – a to: - v mateřské škole I.- orientační období

II.- prosazovací krize

III.- zvláštní opatření

IV.- uklidnění, vyrovnání

- v domácím prostředí I.- uzavřenost, zdrženlivost

II.- vnitřní krize

III.- psychosomatické vyčerpání

První fáze se projevuje doma i v mateřské škole shodně – dítě se příliš neprojevuje. V mateřské škole spíše všechno pozoruje, zpracovává informace. Doma potom potřebuje odpočinek.

Ve druhé fázi, je odlišnost mezi chováním dítěte doma a v mateřské škole. Dítě překonává krizi v souvislosti se sebezprosazováním v mateřské škole.

Třetí etapu Haefele, Wolf-Filsinger (1993), označují jako budování sociální pozice ve skupině, což je pro dítě náročné období, a může se dostavit psychosomatické vyčerpání. Po překonání těchto náročných fází dochází většinou k vyrovnání a uklidnění. Dítě přestává být ve skupině nováčkem.

Koťátková (2008), podotýká, že určitou adaptací na počátku školního roku kromě dítěte prochází i jeho rodiče a učitelky v mateřské škole. Rodiče jsou nuceni sladit péči o dítě, zaměstnání a péči o domácnost. Současně se smířit s tím, že nejsou po část dne svému dítěti nablízku. Pro učitelky je důležité, seznámit se s novou skupinou dětí a jejich rodiči. Zvládnutí požadavků, které mateřská škola klade na dítě, představuje pro každé z nich jinou zátěž, a to ve vztahu k jeho povaze i dosavadním zkušenostem. Prostředí mateřské školy se od toho známého, domácího hodně odlišuje. Rodiče tu nejsou po určitou část dne k dispozici a dítě si musí poradit bez nich. Pro dítě je nezbytné vytvořit si vztah a důvěru k nové dospělé osobě, kterou však nemá pouze pro sebe, ale musí se o ni dělit ještě s poměrně velkou (25-28 dětí) a zpočátku neznámou skupinou dětí. Pro každé dítě v této době ještě nemusí být samozřejmé umět navázat vztah se skupinou stejně starých dětí. Některé děti těžce nesou skutečnost, že se musí naučit novým pravidlům, jejichž dodržování je ve skupině dětí nezbytné. Často se děti zpočátku potýkají například s tím, že hračky v mateřské škole jsou pro všechny děti a je nutné se o ně dělit i s ostatními. Většina dětí má v počátcích potíže přizpůsobit se novému dennímu rytmu, což je náročné pro ně i pro rodiče. Přizpůsobení se novým podmínkám může trvat i několik měsíců. Každé dítě tuto situaci zvládá jinak a po svém. Je celkem běžné a normální, že se dítě snaží v této nové situaci a v novém prostředí nejdřív zorientovat. Proto zpočátku většinou jen vše pozoruje a vyčkává. Hračky si spíše prohlíží.

Tím je myšlena většina dětí, samozřejmě jsou mezi nimi takové, pro které je otázka zvyknout si na nové prostředí záležitostí několika dnů, jiným to trvá o něco déle. Některé děti jsou plaché, a chovají se jako by byly v mateřské škole nové, i po roce pravidelné docházky., ale to je spíše výjimečné.

Poměrně častým problémem je pro děti odpolední odpočinek v mateřské škole. Nejsou všechny zvyklé z domu po obědě spát. Téměř pro všechny tří až čtyřleté děti v mateřské škole je však odpolední odpočinek nutný, děti přicházejí už od šesti hodin, a celé dopoledne jsou velmi aktivní ve třídě i na zahradě. Potíže nastávají, hlavně v prvních dnech při usínání. Tuto část dne má většina dětí úzce spjatou s přítomností matky, a zvláště ty mladší se z počátku těžko smiřují s tím, že mají spát mimo domov, bez její přítomnosti. Pohádka a pohlazení od paní učitelky spolu s plyšovou hračkou přinesenou z domu, pomáhají tyto těžkosti dětem překonat. U neklidných dětí pomůže, když je učitelka chvíli před usnutím drží za ruku, což však ve velké skupině dětí není vždy možné. Pro některé děti však může

být právě tato část dne v mateřské škole zpočátku nepřekonatelným problémem. Tak jako pro holčičku která asi měsíc odmítala uvěřit tomu, že její maminka opravdu nepřijde, když v postýlce pláče. Doma se přece spolehlivě tímto způsobem dala vždy přivolat.

Jeden tříletý chlapec měl takové obavy ze spaní ve školce, že teprve po půlročním každodenním trpělivém snažení učitelek se zvládl převléct do pyžama a lehnout si do postýlky tak, jako ostatní děti. Této, na pohled samozřejmé záležitosti, předcházelo několikaměsíční spaní v křesle a oblečený, později se jej podařilo přesvědčit, aby si alespoň lehl na matraci na zemi. Po takových malých krůčcích, trpělivým a vlídným přístupem se

u chlapce podařilo dosáhnout toho, co je pro většinu dětí samozřejmé už od prvního dne.

Později se děti snaží najít své místo ve skupině, a to zase každé jiným způsobem. Většinou se snaží ostatní něčím zaujmout, někdo kreslí obrázky a rozdává je dětem i zaměstnancům mateřské školy, ukazuje, co už umí postavit ze stavebnice apod. U některých dětí se ale začne projevovat chování, které je překvapením i pro rodiče. Tyto děti na sebe upozorňují způsobem pro ostatní nepřijatelným, začíná docházet ke konfliktům mezi dětmi.

Setkala jsem se např. s tříletým chlapcem, který po rozloučení s maminkou vždy plakal, útěchu hledal u paní učitelky, byl velmi milý, citlivý, ale každý kontakt s ostatními dětmi dopadl stejně – chlapec je bil, žduchal, kopal. Po rozhovoru s rodiči bylo vše jasnější. Chlapeček je v rodině nejmladší, má ještě dva asi o třináct let starší bratry, s nimiž tráví většinu času, jinak se v rodině pohybuje jen mezi dospělými. V mateřské škole se najednou ocitl mezi skupinou stejně starých dětí, se kterými si nevěděl rady. Nevěděl, jak se k nim přiblížit, jak s nimi komunikovat. Způsob komunikace, který používal doma, tady nebyl funkční. Vůbec nechápal, proč děti o něm říkají, že je zlý a odmítají si s ním hrát. U tohoto chlapce trvalo skoro celý školní rok, než byl schopný začlenit se do skupiny dětí.

Jak uvádí Niesel, Griebel (2005), s různými reakcemi dítěte během adaptace na nové prostředí je nutno počítat, a jsou normální. Je důležité, aby si rodiče tuto skutečnost uvědomovali a uměli svému dítěti správným způsobem pomoci. Rozhodující v tomto období je otevřená komunikace mezi rodiči a učitelkami, které se o dítě starají. Právě podpora učitelky ve fázi adaptace dává dobrý základ vztahu založenému na důvěře. Pokud však nemá od rodičů dostatek informací o dítěti, hůř se jí hledá způsob, jak přistupovat k dítěti a jak mu usnadnit období adaptace. Mezi tyto informace patří také ty o situaci v rodině, narození sourozence, rozvod rodičů, stěhování, nebo úmrtí někoho blízkého, to jsou

všechno události, které mohou významně ovlivnit prožívání a chování dětí. Pokud se některá taková událost ještě spojí s nástupem do mateřské školy, může být tato situace pro dítě zvláště těžká. Ve svých třech nebo čtyřech letech si s ní neví rady, a ani nedokáže většinou sdělit, jakou úzkost prožívá. Odrazí se to však v jeho chování, a to zase podle povahy dítěte, může se uzavřít – nekomunikuje, nebo naopak je jeho chování nevladatelné

a podobně. Některé děti se způsobem svého chování vrací zpět na nižší stupeň svého vývoje, který už měly překonány. Pokud se u dítěte, které s tím nemělo problémy, začne objevovat opakované pomočování ve spánku, cucání a okusování prstů, hraček, nebo přikrývky, je téměř jisté, že se dostalo do nějaké podobné situace – rodiče se rozvádí, má nového sourozence ... Pokud má učitelka dostatek informací o dítěti dovede se lépe do jeho situace vžít a pochopit je. Může tak zvolit ten nejvhodnější přístup k němu.

Podle Kot'átkové (2008), mateřská škola nabízí dětem především kontakt s vrstevníky a možnost naučit se pracovat a žít ve skupině stejně starých dětí. Aby se dítě v této skupině cítilo dobře, hodně záleží na úspěšných interakcích s ostatními dětmi. Pokud má dobré vztahy s ostatními ve skupině, je to pro ně důležitá podpora při zvládnutí pobytu v mateřské škole. Za takových podmínek může lépe využít možnosti, které mu poskytuje. V opačném případě, kdy se dítěti nepodaří navázat dobré vztahy a zůstává spíše na okraji, nebo přímo vyloučené ze skupiny dětí, je tato situace pro ně hodně stresující a působí jako zátěž.

Těmito situacím se snaží učitelky předcházet tím, že vytváření dobrých vztahů mezi dětmi cíleně podporují, hlavně prostřednictvím her, pohádek, vyprávění, tedy způsobem pochopitelným dětem předškolního věku.

Jak uvádí Niesel, Griebel (2005), není možné všechny projevy a chování dítěte dávat za vinu výchově nebo adaptaci, je třeba brát ohled na individualitu dítěte, akceptovat rozdíly v temperamentu jednotlivých dětí. Důležitý je individuální přístup. Poskytnout dítěti vhodnou podporu, kterou v určité situaci potřebuje. Nejlépe tak, aby byla v souladu s povahou dítěte.

V době adaptace na mateřskou školu není vhodné děti zbytečně přetěžovat dalšími aktivitami v odpoledních hodinách v podobě různých kurzů a zájmových kroužků, tuto dobu by dítě mělo trávit po příchodu z mateřské školy převážně ve společnosti rodičů.

3.1.2 Kdy lze považovat adaptaci za ukončenou:

Podle Niesel, Griebel (2005), Zvládání přechodu je proces, který trvá u některých dětí déle, než rodiče a učitelky očekávají. Adaptaci dítěte můžeme považovat za ukončenou, pokud u něj proběhla sociální integrace, to znamená, že se dítě zapojuje do skupinových činností, má svůj vlastní okruh přátel, v mateřské škole se cítí jistě a dobře. Dovede si hrát se stejně starými dětmi a dokáže s nimi komunikovat a dohodnout se. Samo umí vyjádřit své požadavky. Problémy řeší samostatně a používá při tom vlastní nápady. Pravidla a normy skupiny přijalo za své, a většinou jejich dodržování kontroluje i u ostatních dětí. Dokáže se odloučit bez problémů od matky. Pani učitelky i ostatní děti oslovuje jménem. Neostýchá se samo za nimi přijít a oslovit je, vyzvat ke hře. Ke zvládnutí toho všeho, je důležité dát dětem i rodičům dostatek času a porozumění.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

V první fázi výzkumu byla nutná identifikace klíčových otázek, které souvisí s přechodem dítěte z prostředí rodiny do mateřské školy, při současném pozorování dětí v mateřské škole v tomto období. V další fázi jsem se zaměřila na získání bližších informací o jednotlivých dětech prostřednictvím rozhovorů s jejich rodiči. Na základě pozorování a rozhovorů jsem vypracovala kazuistiky vztahující se k adaptaci dítěte na mateřskou školu. Ve kterých se snažím blíže objasnit příčiny chování a reagování dětí, u nichž adaptace probíhala s různými obtížemi.

4.1 Cíl výzkumu

Zmapovat průběh adaptace dítěte na mateřskou školu. Zjistit potíže, které se u dětí v tomto období vyskytly, a to jednak z pozorování učitelky mateřské školy a z rozhovorů s matkami dětí. Na základě zjištěných skutečností vypracovat doporučení rodičům, na co se zaměřit při přípravě dítěte na mateřskou školu.

4.2 Výzkumné otázky

1. Stanovení kritérií pro posouzení procesu adaptace dítěte v mateřské škole.
2. Přípravují rodiče dítě na vstup do mateřské školy předem?
3. S jakými problémy se děti v MŠ potýkají v období adaptace?
4. Souvisí potíže dítěte při adaptaci na MŠ s jeho předchozími zkušenostmi v rodině?
5. Jak může dítěti pomoci učitelka?
6. Jak mohou dítěti jeho situaci usnadnit rodiče?

4.3 Výzkumný vzorek

Jako výzkumný vzorek jsem si zvolila 14 dětí z celkového počtu 28 dětí ve třídě. Výběr nebyl náhodný, tyto děti v září 2009 poprvé nastoupily do mateřské školy. Z těchto čtrnácti dětí jsem se blíže zaměřila na čtyři děti, které v průběhu adaptace vyžadovaly zvláštní pozornost.

4.4 Volba typu výzkumu

Vzhledem k typu výzkumného problému jsem volila kvalitativní výzkum, který umožňuje zabývat se blíže jednotlivými dětmi, což je vhodnější právě proto, že každé z nich je jedinečné.

4.5 Metody výzkumu

Pro získání dat jsem zvolila metody zúčastněného pozorování (každodenní pozorování dítěte v mateřské škole učitelkou v průběhu šesti měsíců po nástupu) a strukturovaného rozhovoru (rozhovory s matkami dětí, které odpovídaly na předem připravené otázky).

Získané údaje jsem použila při vypracování kazuistik.

4.6 Realizace výzkumu

Výzkum se uskutečnil v období od 1.9.2009 do 28.2.2010, tedy v průběhu prvního půl roku po nástupu dětí do mateřské školy. V tomto období jsem pravidelně zaznamenávala chování a potíže dětí, s nimiž se v tomto období potýkaly. Na základě zjištěných údajů, a v souladu s literaturou Niesel, Griebel (2005), Kořátková (2008), jsem stanovila kritéria, která jsem

u jednotlivých dětí v tomto období sledovala. Průběh adaptace jednotlivých dětí je pro lepší přehled zaznamenán do tabulek, které jsou uvedeny v příloze.

Při pozorování jsem zaznamenávala pravidelně tyto skutečnosti:

- **Pláč** – jestli dítě v období adaptace plakalo, v jaké situaci, jak dlouho, co přispělo k utišení
- **Zapojení do společných činností** – zda se dítě zapojuje do společných her, a kdy se k tomu poprvé odvážilo
- **Komunikace s dětmi i dospělými v MŠ** – jestli zvládne navázat kontakt s dětmi i dospělými, umí požádat o to, co potřebuje.
- **Časté konflikty s dětmi** – jestli vyvolává konflikty, a jak se s nimi umí vyrovnat
- **Hra s ostatními dětmi** – jestli si hraje s dětmi, kdy se odvážilo udělat ten první krok.

- **Orientace ve třídě a prostoru MŠ.** – Od kdy se dítě s jistotou pohybuje samostatně po třídě i v dalších prostorách MŠ.
- **Vztek** – z jakého důvodu se vzteká, jak často, jak dlouho
- **Agresivita** – jestli je agresivní, jak se agresivita projevuje, co ji vyvolává
- **Potíže při usínání** – jestli má nějaké zvláštní nároky, při této činnosti, po obědě spí, nebo je natolik neklidné, že mu to brání v klidu ležet
- **Plyšová hračka** – jestli je, či byla nutná vlastní plyšová hračka k získání jistoty v neznámém prostředí a jak dlouho to trvalo
- **Pravidla** – jestli dítě bez potíží přijalo pravidla nutná pro život ve skupině, jak dlouho to trvalo, jaké potíže s tím spojené případně vznikaly
- **Samostatnost při oblékání** – zda je dítě schopné a ochotné samo se oblékat, případně kdy se začalo samostatně oblékat
- **Samostatnost při jídle** – jestli je dítě schopné samostatně se najíst, jak je v jídle vybíravé,
- **Spolupráce s rodinou** – jestli se daří navázat kontakt a spolupráci s rodinou dítěte

4.6.1 Kazuistika č. 1 - František

Chlapec č. 4, při nástupu do MŠ – 4roky

Rodina

František žije v úplné rodině. Rodiče jsou oba vyučení. Otec pracuje u soukromé firmy. Matka byla po ukončení mateřské dovolené krátce zaměstnaná, ale o práci přišla a v současné době je v domácnosti. Chlapec se narodil jako vytoužené dítě po několika letech čekání, díky asistované reprodukci. Porod proběhl bez komplikací, dítě bylo zdravé. Kojení bylo ukončeno po dvou týdnech. V té době manželé žili se svým synem ve společné domácnosti s chlapcovými prarodiči a rodinou tety. Jak matka uvádí – všude plno lidí, jedinému dítěti v rodině byla věnována neustálá pozornost. Na projevy dítěte v období kojeneckém a batolecím si matka údajně příliš nevzpomíná. Chodit začal kolem třinácti měsíců věku. Přibližně v té samé době začal užívat k dorozumívání jednotlivá slova. Ko-

lem druhého roku věku začal skládat dvouslovné věty. Brzy po tom se rodina stěhovala do vlastního bytu, a chlapec přestal mluvit. (Tento údaj matka nikdy předtím neuvedla, ani na logopedii, to, že dítě nemluví, zdůvodňovala tím, že s ním otec málo mluví). Plenky potřeboval do dvou let, po té již potíže s pomočováním nemá. (V předchozích rozhovorech rodiče shodně uváděli, že chlapce musí stále hlídat, že sám od sebe na toaletu nejde.).

Matka uvádí, že František je hodně umíněný a často se doma vzteká. Největší starosti dělá rodičům jeho vybíravost v jídle. Nejí zeleninu, maso, ovoce jen někdy, pomazánky také nechce, zato má rád buchty – sní jich i celý plech sám. Když dostane hlad, jde do ledničky a sní všechno co mu chutná. Rád si doma hraje na vaření a pomáhá matce v kuchyni. S otcem skládá puzzle obrázky a dědečkovi pomáhá na zahradě. Prarodiče s výchovou chlapce stále aktivně pomáhají, hlavně k dědovi má blízký vztah a rád o něm mluví (v mezích svých možností, například svou kresbu často označuje slovem děda, nebo táta). Do mateřské školy pro něho chodí matka, otec, nebo dědeček. Sourozence nemá.

Rodiče se byli s Františkem v mateřské škole předem podívat, říkali mu, že tam bude chodit. Podle mínění matky, nevěděl co to znamená, a nedovedl si představit, co ho čeká. Se stejně starými dětmi do té doby neměl možnost nějakého bližšího kontaktu. V rodině jsou samí dospělí a jinam s ním nechodili. (Matka nevěděla o možnosti navštěvovat např. některé

z mateřských center..)

Jako potíže spojené s nástupem do mateřské školy matka uvádí, že se začal v MŠ pomočovat, to už doma nedělá. Začal doma při hraní ložit po čtyřech, to už také dávno nedělal.

Jako pozitivní přínos mateřské školy matka vnímá, že začal víc mluvit. Sám si doma přinese knížku a chce si číst – to nikdy před nástupem do MŠ nedělali, protože on nechtěl. Ze stejného důvodu mu dříve doma nikdo nezpíval, ani nějaké říkanky se neučil, protože chlapec nechtěl. V posledních asi dvou měsících se snaží rodičům doma sdělit, co se naučil,

i když mu není příliš rozumět.

Do MŠ se těší, pani učitelky má rád, a taky jednu kamarádku tady má, na kterou se těší.

Mateřská škola

(Přílohy, tabulka č. 4)

U chlapce je na první pohled zřetelné celkové opoždění ve vývoji. Řeč je jednoslovná, velmi nesrozumitelná, hra s mluvidly odpovídá dítěti ve věku asi kolem jednoho roku. Čtyřletému dítěti neodpovídá ani motorický vývoj, jeho hra má spíše destruktivní charakter – má radost, když může něco zbořit, vysypat krabici s kostkami, roztrhat papír... Víc než tři měsíce trvalo, než se začal samostatně oblékat. V jídle je velmi vybíravý, zpočátku nejedl ani polévky. Jeho jídelníček je omezený na sladká jídla a přílohy, vůbec nejí maso a zeleninu. Pravděpodobně to může být důvod jeho značné obezity, která ho omezuje v pohybu a je jedním z důvodů, proč jej děti mezi sebe nepřijímají, má úspěch pouze u těch nejmladších. Stejně staré děti v něm vidí spíše miminko. František nikdy při loučení s rodiči, ani v průběhu dne v MŠ neplakal. Společných činností se účastní rád, ale svým chováním ruší ostatní děti. František se od začátku snaží komunikovat s dětmi, zpočátku tyto snahy neměly úspěch – děti bouchl, kopl, shodil, nebo jim sebral hračky. Konflikty s dětmi jsou od prvního dne velmi časté. Děti mu zpočátku vůbec nerozuměly a nechápaly jeho chování. V současné době je již schopný jednodušší hry s některými dětmi. Je však nutný neustálý dohled, konflikty jsou stále časté. Orientaci ve třídě a prostorách MŠ začal zvládat v průběhu třetího měsíce od nástupu do MŠ. První tři měsíce byly u chlapce běžné záchvaty vzteku např. kvůli tomu, že mu učitelka něco nedovolila, nebo děti něco nepůjčily. Projevy agresivity vůči dětem i hračkám se podařilo uklidnit po dvou týdnech v MŠ. Spávat v MŠ začal v průběhu druhého měsíce od nástupu. V postýlce vydrží klidně ležet, i když nespí. Od té doby se však minimálně jednou týdně pomočí, i když nespí. (Může to mít souvislost s různými poznámkami týkajícími se jeho postavy, která při převlékání děti ještě více upoutává.). František si nikdy do MŠ nepřinesl žádnou plyšovou hračku, pokud si na spaní nějakou půjčí, za chvíli ji z postýlky vyhodí – neví co by s ní dělal. Že je potřeba dodržovat ve skupině dětí nějaká pravidla, začal vnímat během čtvrtého měsíce v MŠ. Přibližně v té samé době se začal snažit o samostatné oblékání a postupně se zlepšuje i jeho stolování a začíná jíst i některá jídla, která dříve nechtěl ani ochutnat. Po šesti měsících pobytu v MŠ je u chlapce zřetelný pokrok ve všech oblastech, řeč se rozvíjí, snaží se mluvit ve větách. Pochopil, že nesmí děti bít, ale mluvit s nimi. U jakékoliv činnosti vydrží jen pokud se mu plně věnuje učitelka, jinak od ní odchází a chodí většinou bezcílně po třídě, nebo straší děti. Spolupráce s rodinou není příliš funkční, doporučení, i když s ním souhlasí, později neplní (např. návštěva logopeda, změna jídelníčku...).

Závěr

- Rodiče se snažili dítě na vstup do mateřské školy připravovat, ale celkově nedokázali mít na syna přiměřené nároky a poskytnout mu dostatek potřebných podnětů.
- Chlapec měl v době adaptace problém začlenit se do skupiny dětí. Tento problém stále není dořešený, z tohoto pohledu adaptace ukončena není ani po šesti měsících od nástupu do MŠ. Potíže se sebeobslouhou se podařilo překonat v průběhu prvních tří měsíců, v současné době jeho samostatnost věkově odpovídá. Respektovat pravidla soužití ve skupině začal také asi po třech měsících. Počáteční potíže s přístupem k ostatním dětem zvládl překonat během dvou měsíců, i když časté konflikty s dětmi přetrvávají. Překážkou při adaptaci je také časté onemocnění chlapce po nástupu do MŠ.
- U potíží, které chlapec s adaptací na mateřskou školu měl, a některé stále má, vidím souvislost především s málo podnětnou výchovou v rodině a neumožněním kontaktu s vrstevníky před nástupem do MŠ.
- Učitelky v MŠ se u chlapce snaží podporovat rozvoj řeči, slovní zásoby a myšlení. Úmyslně podporují jeho začlenění do skupiny dětí. Snaží se ho motivovat k vyšší tělesné aktivitě, zvláště při pobytu venku. Rodiče upozorňují na možnosti činností a aktivit podporujících rozvoj dítěte.
- Rodičům bych doporučila více trpělivosti a snahy porozumět svému dítěti, poskytnout mu více podnětů. Stanovit a dodržovat i doma určitá pravidla, v neposlední řadě by se měla týkat výživy a sportu, který by celé rodině prospěl.

4.6.2 Kazuistika č. 2 - Radek

Chlapec č. 1, věk při nástupu do MŠ - 4½ roku

Rodina

Radek žije v úplné rodině, matka je vyučená, otec má středoškolské vzdělání.

Před otěhotněním matka podstoupila léčbu a několik operací, těhotenství bylo rizikové, porod císařským řezem. Dítěti po porodu byl diagnostikován šelest na srdci, srdeční vada se dosud neprojevila ani nepotvrdila při opakovaných vyšetřeních v kardiologické poradně.

Po narození dítěte rodina žila ve společné domácnosti s rodiči otce, až do 4½ roku věku dítěte. Radek se od začátku života projevoval jako velmi netrpělivý, často plakal, později se začal vztekat a hlasitě křičel, když mu nebylo ve všem okamžitě vyhověno. V rodině byli čtyři dospělí lidé, kteří se přímo předháněli, kdo se o dítě lépe postará, svou roli určitě sehrála také starost o jeho zdraví. Jak matka sama uvádí, původní dobře myšlená péče a starost

o dítě přerostla v rozmazlující výchovu, zvláště ze strany prarodičů nebyly žádné hranice, za které by už Radeček nemohl. Rodiče byli proti tomuto působení babičky a dědečka bezmocní. Z chlapce se postupně stával doslova malý tyran, s nímž si matka nedovedla sama poradit. Kojení si doslova neustále vynucoval až do svých tří let, a to takovým způsobem, že musel být v noci u prarodičů, aby se matka mohla vyspat. Tím však dále vzrůstal vliv prarodičů na jeho výchovu a matka si připadala stále bezmocnější. Když byli chlapci tři roky, pokusila se ho dávat alespoň na půl dne do MŠ, aby měl kontakt s vrstevníky – po krátkém čase tuto snahu vzdala – neunesla tlak ze strany prarodičů, kterým se nelíbilo, že chlapec v MŠ pláče a není tam spokojený.

Doma si Radek rád hraje s různými stavebnicemi a skládačkami, figurkami indiánů a zvířátek. Rodiče s ním jezdí na výlety, chodí do kina, na hřiště, do ZOO... věnují mu hodně pozornosti. Před nástupem do MŠ se rodiče s chlapcem přestěhovali do vlastního bytu v jiném městě než žili doposud. Radek rodiče neposlouchá, matka neví, jak ho přimět k tomu, aby dělal to co po něm chce. Každá taková snaha nakonec skončí tak, že chlapec dosáhne svého, matka vše udělá za něho. Chlapec se nikdy doma ani nepokusil s nějakou činností pomáhat, vždy si jenom hraje, tak jak on chce, ale hračky si neuklízí. Jídlo z talířku rozhazuje úmyslně po zemi, a od matky očekává, že to uklidí – ona to udělá.

Na mateřskou školu Radka nijak nepřipravovali, chodil už v loňském roce, sice krátký čas, ale představu o tom, co ho čeká už má.

Potíže spojené s adaptací na mateřskou školu jsou podle matky hlavně ráno při vypravování - odmítá, dělá naschvály, současně si však dělá starosti, aby mu někdo v MŠ neseděl na jeho židličce – pokud ano, je to pro něho důvod nejít do školky, protože neví, jak má takovou situaci vyřešit. Také má strach, že s ním nebude chtít jít nikdo na procházce za ruku, protože ze začátku dětem říkal, že je nemá rád, že nejsou jeho kamarádi – a teď se opravdu bojí, aby nebyl sám. Když tento ranní odpor překoná, je ve školce rád, ani se mu nechce domů. Doma potom vypráví zážitky.

Mateřská škola

(Přílohy, tabulka č. 1)

Radek v průběhu prvního týdne několikrát plakal při loučení s matkou i v průběhu dne, když si na ni vzpomněl. Ke konci prvního měsíce se začal opatrně zapojovat do společných činností, rád hraje divadlo a různé pohybové hry. Komunikovat s dětmi i dospělými od začátku uměl, ale nechtěl. U tohoto chlapce se v průběhu adaptace projevoval negativní postoj ke všem ostatním dětem i učitelkám ve třídě, odmítal připustit, že by to mohli být kamarádi („nejsou moji kamarádi, já je nemám rád“). Pokud mu učitelka něco vytkla, okamžitě vyhrožoval, že to řekne mamince a vyjmenovával, co všechno jí tatínek za to udělá. O společnou hru s jiným dítětem se začal snažit až během druhého měsíce docházky do MŠ. Pokud není vše tak jak on chce, projevuje vztek a chová se agresivně – ubližuje dětem, bere jim hračky, bourá stavby. Z domu není zvyklý po obědě spávat, ve školce odmítá ležet – skáče po postýlce a nahlas vykřikuje, domluva nepomáhá, po dvou týdnech vysvětlování učitelkou i matkou je asi na dvacet minut odveden do vedlejší třídy, kde nikoho nezná, po návratu vzorně leží v postýlce. Problémy se opakovaly po týdnu nepřítomnosti v MŠ. Stačila domluva a plyšová hračka z domu, a situace se postupně uklidnila – vydrží v klidu ležet, občas i usne. Radek se asi tři měsíce odmítal podříditi režimu dne v MŠ, neustále na sebe hlasitě upozorňoval. Dva měsíce nezvládal samostatné oblékání, vztekal se, že doma ho obléká maminka, protože on to neumí. Po vysvětlení a nácviku vše zvládá samostatně, a má z toho radost. Po delší nepřítomnosti v MŠ se situace z počátku roku opakuje, tento stav však netrvá dlouho. Jíst se snaží sám, ale počíná si velmi neobratně.

S matkou spolupráce dobrá, sama vyhledává radu a pomoc učitelky a snaží se podle ní postupovat.

Po šesti měsících je u Radka zřetelný pokrok, zejména v postoji k ostatním dětem, konflikty s nimi jsou spíše ojedinělé, sám sebe považuje za součást skupiny dětí ve třídě. Stále se u něj projevuje nepřiměřená nervozita, pokud není vše tak, jak on chce a to ihned.

Radek je z domu zvyklý, že je středem pozornosti celé rodiny, vše se podřizuje jeho potřebám a požadavkům. V mateřské škole se snažil získat si stejnou pozornost, zjistil však, že metody, které k tomuto účelu používá doma, zde nejsou účinné a postupně od nich upouští. Zjistil, že hrát si s dětmi je lepší než hrát si sám. Doma problémy s chováním přetrvávají.

Závěr

- Rodiče nepovažovali za nutné chlapce nějak připravit na mateřskou školu, protože už v předešlém roce několik dní do jiné MŠ chodil.
- Problémy v době adaptace se týkaly především chování, začlenění do skupiny dětí, nezvládal dodržovat jakákoliv pravidla. V sebeobsluze při jídle a převlékání bylo znát, že to nejsou činnosti, které by už někdy dělal. Tento chlapec potřeboval k adaptaci na mateřskou školu přibližně tři měsíce.
- Problémy, s nimiž jsme se setkali při adaptaci u tohoto dítěte mají jasnou souvislost s předcházející výchovou v rodině, z menší části souvisí s povahou dítěte.
- Učitelky v MŠ k chlapci přistupují vlídně, ale současně neustupují ze svých požadavků, a vyžadují po něm dodržování všech stanovených pravidel, podporují jeho samostatnost. Matce se snaží s výchovou poradit, a podpořit ji.
- Rodičům by pomohla větší důslednost při výchově, neměli by se nechat odradit protesty svého syna. Už to, že si uvědomili a připustili problém s výchovou je začátkem pravděpodobně dlouhé cesty k nápravě.

4.6.3 Kazuistika č. 3 - Libor

Chlapec č. 9, věk při nástupu do MŠ – 3 roky

Rodina

Libor se narodil jako druhé dítě v rodině, má ještě o sedm let starší sestru. Krátce po jeho narození se rodiče rozešli. Chlapec žije s matkou a se sestrou. Při výchově matce pomáhá babička. Otec se o děti zajímá, pravidelně k němu chodí.

Libor je od narození zdravý, občas ho trápí silná rýma. Jeho vývoj od narození do období batolete probíhal podle matky tak jak má, nezaznamenala nějaké odchylky od normy. Matka se netají s tím, že ji celou dobu těhotenství a také po narození Libora trápila skutečnost, že je to chlapec – ona za žádnou cenu chlapce nechtěla, přála si druhou holčičku. Nyní si svůj tehdejší postoj vyčítá, a obává se, že by toto její chování mohlo mít na chlapce špatný vliv

a souviset s některými jeho problémy. Ve snaze mu všechno vynahradit Liborka až příliš pečlivě opatruje a téměř vše mu dovolí. Doma prý se Libor často vzteká, křičí, kope kolem

sebe. Když si něco umíní, nikdo s ním nic nesvede. Pokud chtějí, aby se chlapec najedl, musí ho držet na klíně a krmit, a při tom mu číst knížku, nebo za ním běhat s jídlem po bytě a on si při tom hraje. Na spaní potřebuje mít svůj polštář s obrázky, přišitou cedulkou a plyšovou hračku, protože bez toho dle mínění matky vůbec neusne. Nejraději si hraje s plyšovými zvířátky a panenkami (to matka považuje za problém, a přičítá ho svému dřívějšímu

chování), má rád knížky a pohádky. Se sestrou má pěkný vztah, ona se o něho stará jako o panenku. Někdy si to Liborek nechce nechat líbit, a potom je z toho i nějaká ta bitka.

O tom, že bude chodit do MŠ Liborovi předem doma říkali, a ukazovali mu kde to je, protože často chodí kolem ní. Občas si ho brala babička k sobě, ale jemu se nelíbilo, že je tam bez maminky, a matce po něm bylo také za chvíli smutno.

Jako potíže spojené s adaptací matka vnímá to, že chlapec ze začátku hodně plakal a do MŠ odmítal chodit.

V současné době již tyto problémy nejsou, má tam kamarádku a těší se.

Mateřská škola

(Přílohy, tabulka č. 9)

Od prvního dne zoufalý pláč při loučení s matkou, nebyl dlouho k utišení i během dne si na ni často vzpomněl a začal plakat. Po dvou měsících plakat přestal, chodí do školky s úsměvem. Koncem prvního měsíce se snažil zapojit do společných činností, měl však problém alespoň na chvíli odložit plyšovou hračku a vytáhnout paleček z úst. Přibližně v té samé době má snahu komunikovat s učitelkami a postupně i s dětmi. Konflikty s ostatními dětmi jsme u něho v průběhu prvních šesti měsíců nezaznamenali, Libor většinou ostatním ustupuje. S ostatními dětmi si začal hrát až v průběhu třetího měsíce po nástupu do MŠ. Většinou si hraje společně s děvčátkem. Orientace ve třídě a prostorách MŠ přestává dělat potíže během třetího měsíce po nástupu. Jakékoliv náznaky vzteku ani agresivity, (jak uvádí matka) se u něho v MŠ neprojevily. V průběhu prvních čtyř měsíců v MŠ se nechtěl ani na chvíli odloučit od své plyšové hračky. V současné době mu stačí, že ji má v postýlce. Dodržovat pravidla soužití ve skupině dětí, není pro Libora problém. Při nástupu do MŠ byl naprosto nesamostatný při oblékání. Samostatně oblékat se začal až během pátého měsíce po nástupu do MŠ. Matka i babička s ním jednájí jako s miminkem – a on se tak chová, včetně dumláním palce, ne jen před spaním, ale i v průběhu celého dne. První měsíc nechá-

pal, že po něm chceme, aby u jídla seděl, a jedl sám z talířku a pil ze skleničky – ani jedno neuměl. Po šesti měsících už zvládne jíst i příborem. V jídle je velmi vybíravý, ale postupně se stává samostatnější, a opatrně ochutnává i jídla, která dříve nejedl. Matka s učitelkami spolupracuje, snaží se podporovat chlapcovu samostatnost.

Závěr

- Matka se snažila chlapce na MŠ připravit, občas Liborka dávala k babičce, protože největší strach měla z odloučení, jak to oba zvládnou.
- Odloučení od matky bylo první dva měsíce opravdu velkým problémem. Další potíže při adaptaci vznikaly v souvislosti s Liborovou nesamostatností snad úplně ve všem. Problematické je také začlenění do skupiny dětí.
- Potíže, které Liborovi znesnadňovaly adaptaci mají souvislost s jeho předchozí výchovou a zkušenostmi.
- Učitelky v MŠ podporují jeho samostatnost a oceňují každý pokrok. Snaží se mu dodat sebevědomí tím, že je šikovný a zvládne to co ostatní děti. Zpočátku na všechno reagoval slovy „to já neumím, to nezvládnou“.
- Matka se snaží s MŠ spolupracovat a na syna působit tak, aby podporovala jeho vývoj po všech stránkách, zvláště jeho samostatnost.

4.6.4 Kazuistika č. 4 – Alenka

Dívka č. 10, věk při nástupu do MŠ – 3 roky

Rodina

Alenka žije se svou matkou. Otec od rodiny odešel krátce před jejím nástupem do MŠ. Dcerku navštěvuje, ale velmi nepravidelně, žije v jiném městě. Oba rodiče mají vysokoškolské vzdělání, jsou zaměstnaní. Matce s výchovou pomáhají její rodiče. Těhotenství i porod proběhly bez komplikací, dítě je zdravé. Alenka začala chodit ve čtrnácti měsících, před tím lozila asi od devíti a seděla od šesti měsíců. Mluvit začala poměrně brzy, ve dvanácti měsících se dorozumívala pomocí jednotlivých slov. S otcem měla od narození blízký vztah, hodně jí chybí, často se proto na něho zlobí a vzteká se když nepříjde tak jak slíbil. Před rozchodem rodičů nebyly s Alenčinou výchovou žádné potíže. Po této události je úzkostlivá, často pláče, našla mezi hračkami dudlík, který už nepoužívala a za-

čala s ním chodit a spávat. Alenka si doma hraje s panenkami, plyšovými zvířátky. Líbí se jí pohádky, nejvíc ty o princeznách. Ráda si hraje s dětmi matčiny přátel.

Matka s Alenkou mateřskou školu předem navštívila a ona se od té doby těšila na nové kamarády.

První měsíc po nástupu do MŠ Alenka stále poplakávala, matka neví, jestli to víc souviselo s adaptací na MŠ, nebo s odchodem otce z rodiny. V MŠ si již našla kamarádky a chodí do ní moc ráda. Umí již spoustu básniček, písniček a pořád se snaží matku nebo babičku naučit nějaké nové tanečky a hry.

Mateřská škola

(Přílohy, tabulka č. 10)

Během prvního měsíce v MŠ několikrát plakala při loučení s matkou, a také pro to, že si přála, aby pro ni přišel do školky tatínek, který s rodinou nežije. Často je smutná a vypráví učitelkám, že je to proto, že maminka doma pláče, protože tatínek žije se zlou paní v jiném městě. S komunikací s dětmi ani učitelkami potíže nemá. Do společných činností se zapojuje od prvního dne. Konflikty s ostatními dětmi nevyvolává, hraje si s nimi od prvního dne. Během prvního týdne se s jistotou pohybuje v prostorách MŠ. Projevy vzteku a agreivity jsme v MŠ u ní nezaznamenali, ale po předání matce někdy reaguje pláčem, křikem, buší do ní pěstmi, protože chce, aby pro ni přijel tatínek. S usínáním po obědě potíže nejsou. Několikrát si přinesla z domu dudlík a chtěla s ním spát, když jí to nebylo povoleno, bez protestů se tohoto úmyslu vzdala. Do MŠ denně nosí s sebou i několik plyšových hraček, ale stačí jí vědět, že jsou v postýlce. S přijetím pravidel a jejich dodržováním potíže nebyly. Zpočátku samostatná v sebeobsluze. Později začala předstírat neschopnost a nesa-mostatnost, vynucuje si tak pozornost učitelky. Žárlí, pokud se učitelka věnuje jiným dětem. Během pátého měsíce po nástupu se stav postupně zlepšuje, začala kamarádit se staršími dětmi a snaží se jim vyrovnat. Pravděpodobně na základě přesvědčování učitelkami, že už není malinká, jak sama tvrdí. Spolupráce s matkou i prarodiči velmi dobrá. Otec pro Alenku začal do MŠ občas také chodit, a účastní se akcí pro rodiče a děti.

Závěr

- Matka Alenku předem na vstup do mateřské školy připravovala, a velmi úspěšně.
- V době adaptace dělalo Alence potíže vyrovnat se s tím, že učitelka nevěnuje

všechnu pozornost jen jí, a zvládnout své stavy sebelítosti a úzkosti.

- Alenka byla na MŠ po všech stránkách dobře připravená, ale změn, které se téměř současně v jejím životě odehrály bylo na ni příliš mnoho. Potíže, které se u dívky objevily v době adaptace mají souvislost právě s touto situací.
- Učitelky v MŠ se snaží podporovat Alenku v její samostatnosti, povzbuzují její sebevědomí
- Rodiče Alence mohou pomoci především tím, že ji nebudou zatahovat do svých rozvodových sporů a pokusí se najít řešení, které pro ni bude přijatelné.

4.7 Závěr výzkumného šetření

U dětí ve třídě jsem zaznamenala tyto potíže spojené s adaptací na MŠ:

(Přílohy – pozorování)

- Odloučení od matky
- Naučit se komunikovat s dětmi
- Začlenit se do skupiny dětí
- Respektovat pravidla
- Smířit se s tím, že učitelka nemůže věnovat všechnu pozornost jen jemu
- Sebeobsluha přiměřená věku
- Naučit se pohybovat v neznámém prostředí
- Častá nemocnost

4.7.1 Doporučení pro učitelky MŠ

Pro učitelku v MŠ v období adaptace dětí na MŠ, je nezbytné navázat vztah a dobře se seznámit s jednotlivými dětmi. Aby mohla správně dítě pochopit, je pro ni nezbytné navázat určitý kontakt i s jeho rodinou. Důležité je citlivě vnímat i zdánlivé maličkosti v projevech dítěte, právě ony nám mohou objasnit příčinu určitých potíží. Umožnit rodičům společný pobyt s dítětem ve třídě, ale umět odhadnout, kdy už to přínosné pro dítě není. Co nejdříve začít děti prostřednictvím her seznamovat s novým prostředím, novými dospělými i dětmi v MŠ. Zařazovat tyto hry nejen během prvního týdne, ale postupně se

k nim vracet
i v průběhu dalších několika měsíců. Respektovat individualitu každého dítěte, současně však zabránit tomu, aby tím jiné děti trpěly. Nabízet dítěti činnosti, které přináší příjemné zážitky a tím pomáhají budovat kladný vztah k mateřské škole i k ostatním dětem. Oblíbená plyšová hračka některým dětem usnadní začátky v MŠ a dodá potřebnou jistotu. Některé z dětí potřebují, zvláště v období adaptace občas pohládit, objat, držet za ruku, nebo mít alespoň na chvíli učitelku jenom pro sebe, třeba při hře s ní. Je důležité, aby učitelka byla citlivá k těmto potřebám dětí a neodmítala je. Pro navázání bližšího kontaktu mezi dětmi i mezi dětmi a učitelkami se osvědčilo zařazení divadelního (loutkového, maňáskového) představení hned z počátku školního roku přímo v MŠ. Pro většinu dětí je to nová lákavá aktivita, kterou rádi napodobují.

4.7.2 Doporučení pro rodiče

Rodiče mohou svému dítěti usnadnit adaptaci v mateřské škole především tím, že na ně budou mít od začátku života vždy přiměřené požadavky jeho věku a možnostem. Není dobré děti přetěžovat, ale také by je neměli podceňovat. Měli by svým dětem poskytnout dostatek času, podporovat u nich samostatnost už od nejútlejšího věku. Nedělat za ně to, co již jsou schopny a zvládnou udělat samy. Počítat s tím, že to zabere zpočátku o něco víc času. Mít s dítětem dobrou emocionální vazbu, je pro jeho vývoj velmi důležité, ale není v pořádku, pokud je tato vazba tak pevná, že nedovoluje v pravý čas určité odpoutání dítěti ani rodičům. Není dobré, pokud dítě s nástupem do MŠ zažívá poprvé odloučení od matky a je to jeho první pobyt mimo domov. V tomto případě bych doporučovala využít pomoc širší rodiny, případně přátele. Je správné pokud se dětem rodiče hodně věnují, ale nemělo by být pravidlem, že středem pozornosti jsou jedině ony. Zvláště pokud dítě nemá sourozence je vhodné, aby mělo možnost navazovat kontakt se svými vrstevníky ještě před tím, než nastoupí do MŠ. Nejlépe za přítomnosti rodičů, kteří mu mohou být oporou při případných neúspěších. Příliš liberální výchova, kterou rodiče často s tím nejlepším úmyslem uplatňují, dítěti adaptaci v mateřské škole neusnadňuje. Pokud dítě není zvyklé z domu dodržovat určitá pravidla, a mít stanovené hranice, je pro ně velmi těžké přijmout nějaká pravidla v mateřské škole, tento požadavek je potom pro ně těžko pochopitelný. Pokud má dítě

i doma stanovená určitá pravidla, která dodržuje, zbytek rodiny (např. při jídle sedí u stolu), je později v MŠ pro dítě přirozené přijat určitá pravidla a omezení, bez nichž by fun-

gování skupiny dětí nebylo možné. Rodiče i všichni ostatní vychovatelé, by neměli nikdy zapomínat, jak moc ve výchově dítěte znamená osobní příklad. Dítě nerozumí tomu, když učitelka považuje za nevhodné nějaké chování, nebo způsob vyjadřování, který jeho rodiče, nebo jiní příbuzní běžně užívají. Nezapomínejte, že veškerým svým chováním a vyjadřováním jdete dětem příkladem, vše zaznamenávají a umí použít. . Buďte důslední a trpěliví při výchově svých dětí.

Všechny děti, kterých se pozorování týkalo, prošly za těch šest měsíců obdobím adaptace na mateřskou školu. Dá se říct, že každé z nich se s touto situací vyrovnávalo jiným způsobem. Některé děti se po několika dnech v mateřské škole chovaly jako by to bylo jejich přirozené prostředí, jiné se tak nechovají ani po šesti měsících. Nebylo pro mě lehké vybrat jen čtyři děti ke zpracování podrobnější kazuistiky, protože příběhy všech dětí jsou natolik zajímavé, že stojí za bližší pozornost.

ZÁVĚR

Půlroční pozorování dětí v průběhu jejich adaptace na MŠ mi potvrdilo původní předpoklad, že každé dítě, už ve svých třech nebo čtyřech letech je originální osobností. Každé z nich na tytéž podmínky reaguje svým vlastním způsobem. Liší se jednotlivé rodiny odkud děti do MŠ přicházejí. Každá rodina má poněkud jiný přístup k dítěti, jiný způsob výchovy. To znamená, že každé z dětí přichází do MŠ s jinými předchozími zkušenostmi. Většina dětí se však doposud nemusela vyrovnávat s podobnou situací – trávit většinu dne mimo rodinu s lidmi, které nezná. U některých dětí jsem pozorovala, že je přímo děsí to množství dětí (28), které kolem sebe stále mají. Řešením je klidný koutek, kde si mohou hrát sami, nebo jen s několika dětmi. Zatím co první dny až týdny se většina dětí chová jako pozorovatelé všeho dění ve třídě, v průběhu třetího měsíce se téměř všichni aktivně zapojují do společných činností a snaží se najít své místo ve skupině dětí, koncem šestého měsíce docházky do MŠ jsou z většiny z nich partneři pro hry, každý již má ve třídě nějakého

kamaráda, se kterým může prožívat radost ze společné hry.

Z rozhovorů je patrné, že téměř všichni rodiče věnují pozornost přípravě dítěte ke vstupu do MŠ. Většinou pod tento pojem zahrnují společnou návštěvu MŠ. Menší význam přikládají samostatnosti dětí v oblékání, při jídle, vyjadřování a schopnosti domluvit se. Přitom pokud dítě neví jak o cokoliv požádat učitelku, nebo jakým způsobem navázat komunikaci s jiným dítětem. Prožívá po nástupu do MŠ opravdu těžké chvíle. Některé děti si při příchodu do MŠ nedovedou představit, že by si měly samy obout papučky, nebo obléct kalhoty, nejsou výjimkou děti, které se teprve v MŠ učí přijímat tuhou stravu – svědčí o tom jejich sací pohyby jazykem při jídle a ze stejného důvodu se neumí napít ze skleničky. Tyto potíže komplikují nejen adaptaci dětem, ale značně ztěžují práci učitelkám. Přitom se dá těmto potížím předejít, pokud rodiče v dostatečném časovém předstihu začnou dítě v tomto směru osamostatňovat. Nedá se to stihnout týden před nástupem do MŠ, výchova je záležitost dlouhodobá a někdy je kvůli ní nutno obětovat trochu víc času, který děti potřebují, pokud dělají něco samostatně, někdy při tom vezme za své uklizený byt, čistá podlaha, nebo ubrus. Do budoucna to však může rodičům i dětem ušetřit hodně starostí. Jako potíže spojené s adaptací mohou rodiče vnímat jiný problém, než který se zdá být zásadní z pohledu učitelky.

Ve všech čtyřech kazuistikách je možné vysledovat souvislost potíží při adaptaci na

mateřskou školu se způsobem výchovy v rodině, nebo současnou situací v ní, a dosavadními zkušenostmi dítěte. To dokládá jak jsou tato dvě různá prostředí, v nichž se dítě pohybuje navzájem provázána. Z čehož vyplývá nutnost spolupráce a dobré vzájemné informovanosti mezi rodinou a mateřskou školou, pokud chceme dosáhnout úspěšné adaptace dítěte v mateřské škole, a také další spolupráce při výchově a vzdělávání dítěte v předškolním

věku.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BRUCEOVÁ, Tina. *Předškolní výchova*. Praha: Portál, 1996, ISBN 80-7178-068-5.
- BRIERLEY, John. *7 prvních let života rozhoduje*. Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-484-2.
- ČÁP, J., ČECHOVÁ, V., ROZSYPALOVÁ, M. *Psychologie*. Praha: H&H. 1998, ISBN 80-86022-36-6.
- DEISLER, Hans.,Herbert. *Každodenní problémy v mateřské škole*. Praha: Portál, 1994, ISBN 80-7178-010-3.
- FÜRST, Maria. *Psychologie*. Olomouc: Votobia, 1997, ISBN 80-7198-199-0.
- HAEFELE, B., WOLF-FILSINGER, M. *Každý začátek v mateřské škole je těžký*. Praha: Portál, 1993, ISBN 80-85282-57-7
- KERN, H., MEHL, CH.,NOLZ, H., PETER, M., WINTERSPERGER,R. *Přehled psychologie*, Praha: Portál. 1999. ISBN 80-7178- 240-8.
- KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada, 2008, ISBN 978-80-247-1568-1.
- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-383-3.
- KURIC, Jozef. *Ontogenetická psychologie*. Brno: CERM, 2001, ISBN 80-214-1844-3.
- LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2009, ISBN 80-247-1284-9.
- NIELSEN, R., GRIEBEL, W. *Poprvé v mateřské škole*. Praha: Portál, 2005, ISBN 80-7178-989-5.
- PÖTHE, Peter. *Emoční poruchy v dětství a dospívání*. Praha: Grada, 2008, ISBN 978-80-247-2131-6.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, Praha: Portál. 2009, ISBN 978-80-7367-647-6.
- ROGGE, Jan., Uwe., *Dětské strachy a úzkosti*. Praha: Portál. 1999, ISBN 80-7178-237-8.

SAGI, Alexander. *Problémové děti v mateřské škole*. Praha: Portál, 1995, ISBN 80-7178-067-7.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě v předškolním období*. Praha: Mladá fronta, 2004, ISBN 80-204-1187-9.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Průvodce dětským světem*. Praha: Grada, 2008, ISBN 978-80-247-1907-8.

ŠVARŤÍČEK, R.; ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-313-0.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

MŠ Mateřská škola

č. číslo

potíže při usínání	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
potřeba mít stále u sebe svou plyšovou hračku	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
přijalo a dodržuje pravidla skupiny	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
samostatnost odpovídající věku při oblékání	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
samostatnost odpovídající věku při jídle	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
spolupráce s rodinou	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano

tabulka č. 6

Dítě č. 7	1.den	1.týden	4.týden	2. měsíc	3.měsíc	4. měsíc	5. měsíc	6. měsíc
pláče	ano	ano	ne	ne	ne	ne	ne	ne
zapojuje se do společných činností	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
komunikuje s dětmi i dospělými	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
časté konflikty s dětmi	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
hraje si s ostatními dětmi	ne	ne	ne	ne	ne	ano	ano	ano
orientuje se ve třídě a budově MŠ	ne	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ano
vzteká se	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
je agresivní	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ne
potíže při usínání	ano	ano	ano	ano	ne	ne	ne	ne
potřeba mít stále u sebe svou plyšovou hračku	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ne
přijalo a dodržuje pravidla skupiny	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
samostatnost odpovídající věku při oblékání	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
samostatnost odpovídající věku při jídle	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
spolupráce s rodinou	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne

tabulka č. 7

Dítě č. 8	1.den	1.týden	4.týden	2. měsíc	3.měsíc	4. měsíc	5. měsíc	6. měsíc
pláče	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
zapojuje se do společných činností	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
komunikuje s dětmi i dospělými	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
časté konflikty s dětmi	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
hraje si s ostatními dětmi	ne	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ano
orientuje se ve třídě a budově MŠ	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
vzteká se	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
je agresivní	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
potíže při usínání	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
potřeba mít stále u sebe svou plyšovou hračku	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
přijalo a dodržuje pravidla skupiny	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
samostatnost odpovídající věku při oblékání	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
samostatnost odpovídající věku při jídle	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
spolupráce s rodinou	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano

tabulka č. 8

Dítě č. 9	1.den	1.týden	4.týden	2. měsíc	3.měsíc	4. měsíc	5. měsíc	6. měsíc
pláče	ano	ano	ano	ano	ne	ne	ne	ne
zapojuje se do společných činností	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano
komunikuje s dětmi i dospělými	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano
časté konflikty s dětmi	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
hraje si s ostatními dětmi	ne	ne	ne	ne	ano	ano	ano	ano

orientuje se ve třídě a budově MŠ	ne	ne	ne	ne	ano	ano	ano	ano
vzteká se	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
je agresivní	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
potíže při usínání	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
potřeba mít stále u sebe svou plyšovou hračku	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ne
přijalo a dodržuje pravidla skupiny	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
samostatnost odpovídající věku při oblékání	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ano	ano
samostatnost odpovídající věku při jídle	ne	ne	ne	ne	ne	ano	ano	ano
spolupráce s rodinou	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano

tabulka č. 9

Dítě č. 10	1.den	1.týden	4.týden	2. měsíc	3.měsíc	4. měsíc	5. měsíc	6. měsíc
pláče	ne	ne	ano	ne	ne	ne	ne	ne
zapojuje se do společných činností	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
komunikuje s dětmi i dospělými	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
časté konflikty s dětmi	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
hraje si s ostatními dětmi	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
orientuje se ve třídě a budově MŠ	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
vzteká se	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
je agresivní	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
potíže při usínání	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
potřeba mít stále u sebe svou plyšovou hračku	ano	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
přijalo a dodržuje pravidla skupiny	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
samostatnost odpovídající věku při oblékání	ano	ano	ne	ne	ne	ne	ano	ano
samostatnost odpovídající věku při jídle	ano	ano	ne	ne	ano	ano	ano	ano
spolupráce s rodinou	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano

tabulka č. 10

Dítě č. 11	1.den	1.týden	4.týden	2. měsíc	3.měsíc	4. měsíc	5. měsíc	6. měsíc
pláče	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
zapojuje se do společných činností	ne	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ano
komunikuje s dětmi i dospělými	ne	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ano
časté konflikty s dětmi	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
hraje si s ostatními dětmi	ne	ne	ne	ne	ano	ano	ano	ano
orientuje se ve třídě a budově MŠ	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano
vzteká se	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano
je agresivní	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
potíže při usínání	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
potřeba mít stále u sebe svou plyšovou hračku	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
přijalo a dodržuje pravidla skupiny	ne	ne	ne	ne	ano	ano	ano	ano
samostatnost odpovídající věku při oblékání	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
samostatnost odpovídající věku při jídle	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
spolupráce s rodinou	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano

tabulka č. 11

Dítě č. 12	1.den	1.týden	4.týden	2. měsíc	3.měsíc	4. měsíc	5. měsíc	6. měsíc
pláče	ano	ano	ne	ne	ne	ne	ne	ne
zapojuje se do společných činností	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano
komunikuje s dětmi i dospělými	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano

časté konflikty s dětmi	ne	ne	ne	ne	ano	ano	ne	ne
hraje si s ostatními dětmi	ne	ne	ne	ne	ano	ano	ano	ano
orientuje se ve třídě a budově MŠ	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano
vzteká se	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
je agresivní	ne	ne	ne	ne	ano	ano	ne	ne
potíže při usínání	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
potřeba mít stále u sebe svou plyšovou hračku	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
přijalo a dodržuje pravidla skupiny	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
samostatnost odpovídající věku při oblékání	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ano
samostatnost odpovídající věku při jídle	ne	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ano
spolupráce s rodinou	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano

tabulka č. 12

Dítě č. 13	1.den	1.týden	4.týden	2. měsíc	3.měsíc	4. měsíc	5. měsíc	6. měsíc
pláče	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
zapojuje se do společných činností	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
komunikuje s dětmi i dospělými	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
časté konflikty s dětmi	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
hraje si s ostatními dětmi	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
orientuje se ve třídě a budově MŠ	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano
vzteká se	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
je agresivní	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
potíže při usínání	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
potřeba mít stále u sebe svou plyšovou hračku	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
přijalo a dodržuje pravidla skupiny	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
samostatnost odpovídající věku při oblékání	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
samostatnost odpovídající věku při jídle	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
spolupráce s rodinou	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne

tabulka č. 13

Dítě č. 14	1.den	1.týden	4.týden	2. měsíc	3.měsíc	4. měsíc	5. měsíc	6. měsíc
pláče	ano	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
zapojuje se do společných činností	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
komunikuje s dětmi i dospělými	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
časté konflikty s dětmi	ano	ano	ano	ne	ne	ne	ne	ne
hraje si s ostatními dětmi	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
orientuje se ve třídě a budově MŠ	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
vzteká se	ano	ano	ano	ne	ne	ne	ne	ne
je agresivní	ano	ano	ano	ne	ne	ne	ne	ne
potíže při usínání	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
potřeba mít stále u sebe svou plyšovou hračku	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
přijalo a dodržuje pravidla skupiny	ne	ne	ne	ne	ano	ano	ano	ano
samostatnost odpovídající věku při oblékání	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
samostatnost odpovídající věku při jídle	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
spolupráce s rodinou	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano

tabulka č. 14

Příloha P II: Pozorování

Dítě číslo 1 – chlapec, věk 4½ roku při nástupu do MŠ

Údaje získané pozorováním dítěte v MŠ:

(Přílohy, tabulka č. 1)

U tohoto chlapce se v průběhu adaptace projevoval negativní postoj ke všem ostatním dětem ve třídě, odmítal připustit, že by to mohli být kamarádi („nejsou moji kamarádi, já je nemám rád“). O společnou hru s jiným dítětem se začal snažit až během druhého měsíce docházky do MŠ. Pokud není vše tak jak on chce, projevuje vztek a chová se agresivně – ubližuje dětem, bere jim hračky, bourá stavby. Z domu není zvyklý po obědě spávat, ve školce odmítá ležet – skáče po postýlce a nahlas vykřikuje, domluva nepomáhá, po dvou týdnech vysvětlování učitelkou i matkou je asi na dvacet minut odveden do vedlejší třídy, kde nikoho nezná, po návratu vzorně leží v postýlce. Problémy se opakovaly po týdnu nepřítomnosti v MŠ. Stačila domluva a plyšová hračka z domu, a situace se postupně uklidnila – vydrží v klidu ležet, občas i usne. Chlapec se asi tři měsíce odmítal podřídit režimu dne v MŠ, neustále na sebe hlasitě upozorňoval. Dva měsíce nezvládal samostatné oblékání, vztekal se, že doma ho obléká maminka, protože on to neumí. Po vysvětlení a nácvičku vše zvládá samostatně, a má z toho radost. Po delší nepřítomnosti v MŠ se situace z počátku roku opakuje, tento stav však netrvá dlouho. Jíst se snaží sám, ale počíná si velmi neobratně. S matkou spolupráce dobrá, sama vyhledává radu a pomoc učitelky a snaží se podle ní postupovat.

Po šesti měsících je u chlapce zřetelný pokrok, zejména v postoji k ostatním dětem, konflikty s nimi jsou spíše ojedinělé, sám sebe považuje za součást skupiny dětí ve třídě. Stále se

u něj projevuje nepřiměřená nervozita, pokud není vše tak jak on chce a to ihned.

Chlapec je z domu zvyklý, že je středem pozornosti celé rodiny, vše se podřizuje jeho potřebám a požadavkům. Ve školce se snažil získat si stejnou pozornost, zjistil však, že metody, které k tomuto účelu používá doma, zde nejsou účinné a postupně od nich upouští. Zjistil, že hrát si s dětmi je lepší než hrát si sám. Doma problémy s chováním přetrvávají.

Potíže při adaptaci:

- Začlenit se mezi ostatní děti

- Respektovat pravidla
- Sebeobsluha přiměřená věku

Dítě č. 2 – dívka, věk 4 roky při nástupu do MŠ

Údaje získané pozorováním dítěte v MŠ:

(Přílohy, tabulka č. 2)

Od prvního dne potíže s odloučením od matky – pláče a pevně se jí drží, postupně, asi po měsíci docházky se ochotně nechá převzít z matčiny náruče učitelkou, již bez pláče. Zpočátku pláče při každém sebemenším problému – dostane neovladatelný záchvat pláče. Po třech měsících k těmto záchvatům již nedochází. První týden veškeré dění ve třídě jen pozoruje, koncem prvního měsíce se začíná s pomocí učitelky zapojovat do společných činností a velmi opatrně navazuje kontakt s jinými dětmi, stále vyžaduje bezprostřední blízkost učitelky. V průběhu třetího měsíce docházky do MŠ již aktivně vyhledává hru s ostatními dětmi, stále však úzkostlivě hlídá vzdálenost od učitelky. Při orientaci v prostorách MŠ je značně nejistá, vyžaduje doprovod učitelky, později alespoň někoho z dětí.

Potíže při adaptaci:

- Odloučení od matky
- Naučit se pohybovat v neznámém prostředí

Dítě č. 3 – chlapec, věk 4 roky při nástupu do MŠ

Údaje získané pozorováním dítěte v MŠ:

(Přílohy, tabulka č. 3)

První měsíc ve školce proplakal téměř celé dny, do třetího měsíce se pláč omezil na dobu loučení s matkou, po třech měsících docházky už zvládá příchod bez pláče. První měsíc dění ve školce pouze pozoroval a všechno si pozorně prohlížel, případně počínání druhých dětí slovně komentoval. Častá nepřítomnost ve školce mu brání v navázání bližších kontaktů s ostatními dětmi, společných činností se rád účastní. Jistotu mu dodává, když má

taktů s ostatními dětmi, společných činností se rád účastní. Jistotu mu dodává, když má stále na dosah svého plyšáka.

Matka s učitelkami zpočátku komunikuje nedůvěřivě – strohé jednoslovné odpovědi, má snahu na všem hledat chyby. Postupně se vztahy zlepšují. Chlapec nebyl zvyklý hrát si s dětmi – dosud žil v rodině mezi dospělými lidmi – hru s dětmi vítá.

Potíže při adaptaci:

- Smířit se s nepřítomností matky
- Naučit se komunikovat s dětmi
- Často nemocný

Dítě č. 4 – chlapec, věk 4 roky při nástupu do MŠ

Údaje získané pozorováním dítěte v MŠ:

(Přílohy, tabulka č. 4)

U chlapce je na první pohled zřetelné celkové opoždění ve vývoji. Řeč je jednoslovná, velmi nesrozumitelná, hra s mluvidly odpovídá dítěti ve věku asi kolem jednoho roku. Čtyřletému dítěti neodpovídá ani motorický vývoj, jeho hra má spíše destruktivní charakter – má radost, když může něco zbořit, vysypat krabici s kostkami, roztrhat papír... Více než tři měsíce trvalo než se začal samostatně oblékat. V jídle je velmi vybíravý, zpočátku nejedl ani polévky. Jeho jídelníček je omezený na sladká jídla a přílohy, vůbec nejí maso a zeleninu. Pravděpodobně to může být důvod jeho značné obezity, která ho omezuje v pohybu a je jedním z důvodů, proč jej děti mezi sebe nepřijímají, má úspěch pouze u těch nejmladších. Stejně staré děti v něm vidí spíše miminko. Chlapec se od začátku snaží komunikovat s dětmi, zpočátku tyto snahy neměly úspěch – děti bouchl, kopl, shodil, nebo jim sebral hračky. Společných činností se účastní rád, ale svým chováním ruší ostatní děti. Po šesti měsících pobytu v MŠ je u chlapce zřetelný pokrok ve všech oblastech, řeč se rozvíjí, snaží se mluvit ve větách. Pochopil, že nesmí děti bít, ale mluvit s nimi. U jakékoliv činnosti vydrží jen pokud se mu plně věnuje učitelka, jinak od ní odchází a chodí většinou bezcílně po třídě. Spolupráce s rodinou není příliš funkční, doporučení, i když s ním souhlasí, později neplní (např. návštěva logopeda).

Potíže při adaptaci:

- Začlenit se do skupiny dětí
- Sebeobsluha přiměřená věku
- Respektovat pravidla
- Naučit se komunikovat s dětmi
- Často nemocný

Dítě č. 5 – dívka, věk 4 roky při nástupu do MŠ**Údaje získané pozorováním dítěte v MŠ:**

(Přílohy, tabulka č. 5)

Dívka je samostatná, má oporu ve svém bratrovi, který je s ní ve třídě. Zpočátku byli na sobě hodně závislí, jeden bez druhého se ani na chvíli neobešel. Postupně si začíná hrát více s ostatními děvčátky, stále však neztrácí přehled, kde její bratr je a co dělá. Má tendenci kontrolovat i ostatní děti, pokud se některé z nich nechová tak, jak by podle ní mělo, upozorňuje učitelku. Adaptace proběhla během několika dní a bez jakýchkoliv potíží. Umí respektovat pravidla, nemá potíže s komunikací s dětmi ani s dospělými a umí říct, pokud něco potřebuje, nebo se jí něco nelíbí.

Potíže při adaptaci:

- nebyly

Dítě č. 6 – chlapec, věk 4 roky při nástupu do MŠ**Údaje získané pozorováním dítěte v MŠ:**

(Přílohy, tabulka č. 6)

Ve třídě je společně se svou sestrou – dvojčetem, zpočátku se stále držel v její blízkosti. Postupně si začal stále častěji hrát s ostatními chlapci – rád společně s nimi vymýšlí zajímavé stavby z kostek. I když první den v MŠ neplakal, už od druhého dne mu dělalo potíže odloučit se od matky. Asi tak tři měsíce se ranní loučení neobešlo bez pláče.

Potíže při adaptaci:

- Odloučení od matky

Dítě č. 7 – chlapec věk 3½ roku při nástupu do MŠ

Údaje získané pozorováním dítěte v MŠ:

(Přílohy, tabulka č. 7)

První týden v MŠ plakal ráno i v průběhu dne. Do společných činností se doposud zapojuje jen velmi zřídka a nevydrží do konce. Časté konflikty s dětmi stále přetrvávají, i když není už tolik agresivní jako zpočátku docházky do MŠ. Je schopný si hrát jenom s jedním chlapcem ze třídy, který je o něco málo mladší a toleruje jeho většinou negativní postoj ke všemu. Rád si hraje s kostkami a s auty, ale je lepší, když se k němu žádné jiné děti raději nepřibližují. Pokud není všechno tak jak by si chlapec přál, projevuje svůj vztek hlasitým křikem, dupáním a bouchá do všeho co je v jeho blízkosti. Respektovat jakákoliv pravidla mu dělá potíže. Většinou reaguje slovy: „ je mi to jedno, já to tak nechci“. Chlapec má téměř ke všemu odmítavý postoj, často je vulgární a vyhrožuje dětem i učitelkám. Matka uvádí, že potíže se vztekáním doma nemají, vše je v pořádku. Ostatní rodinní příslušníci potvrzují spíše chování, které se projevuje i v MŠ.

Potíže při adaptaci:

- Naučit se komunikovat s dětmi
- Respektovat pravidla
- Smířit se s tím, že učitelka nevěnuje všechnu pozornost jen jemu
- Začlenit se do skupiny dětí

Dítě č. 8 – chlapec, věk 3½ roku při nástupu do MŠ.

Údaje získané pozorováním dítěte v MŠ:

(Přílohy, tabulka č. 8)

Zpočátku asi po období prvního měsíce v MŠ, bylo pro chlapce těžké hrát si s ostatními dětmi – jejich hra mu nepřipadala zajímavá, vyhledával společnost učitelky. Později si

našel kamarády, kteří vyhovují jeho úrovni vědomostí a mají společné zájmy – vymýšlí společně složité a nápadité stavby z kostek i jiných hraček. Neustále ve všem soutěží a snaží se být za každou cenu první a nejlepší. Svým celkovým vývojem odpovídá dítěti minimálně o jeden rok staršímu. Má stále příliš mnoho myšlenek a nápadů, které nutně potřebuje někomu sdělit a to okamžitě – téměř bez přestání mluví a vykřikuje i v době jídla nebo spánku. Vyžaduje neustálou pozornost, a okamžitě uskutečňování různých nápadů s kterými potřebuje pomoc učitelky. Ve třídě, kde je 28 dětí nelze jeho potřeby zcela uspokojit a často jeho chování působí rušivě.

Potíže při adaptaci:

- Respektovat pravidla
- Smířit se s tím, že učitelka nevěnuje všechnu pozornost jen jemu
- Začlenit se do skupiny dětí

Dítě č. 9 - chlapec, věk 3 roky při nástupu do MŠ

Údaje získané pozorováním dítěte v MŠ:

(Přílohy, tabulka č. 9)

Od prvního dne zoufalý pláč při loučení s matkou, nebyl dlouho k utišení i během dne si na ni často vzpomněl a začal plakat. Po dvou měsících plakat přestal, chodí do školky s úsměvem. S ostatními dětmi si začal hrát až v průběhu třetího měsíce po nástupu do MŠ. Většinou si hraje společně s děvčátky. Jakékoliv náznaky vzteku (jak uvádí matka) se u něho ve školce neprojeví. Při nástupu do MŠ naprosto nesamostatný při oblékání. Samostatně oblékat se začal až během pátého měsíce po nástupu do MŠ. Matka i babička s ním jednají jako s miminkem- on se tak chová, včetně dumláním palce, ne jen před spaním, ale i v průběhu celého dne. V jídle je velmi vybíravý, ale postupně se stává samostatnějším, a opatrně ochutnává i jídla, která dříve nejedl. V průběhu prvních čtyř měsíců v MŠ se nechtěl ani na chvíli odloučit od své plyšové hračky. V současné době mu stačí, že ji má v postýlce. Matka s učitelkami spolupracuje, snaží se podporovat chlapcovu samostatnost.

Potíže při adaptaci:

- Odloučení od matky

- Sebeobsluha přiměřená věku
- Začlenit se do skupiny dětí

Dítě č. 10 – dívka., věk 3 roky při nástupu do MŠ

Údaje získané pozorováním dítěte v MŠ:

(Přílohy, tabulka č. 10)

Během prvního měsíce v MŠ několikrát plakala při loučení s matkou a také pro to, že si přála, aby pro ni přišel do školky tatínek, který s rodinou nežije. Zpočátku samostatná v sebeobsluze. Později začala předstírat neschopnost a nesamostatnost, vynucuje si tak pozornost učitelky. Žárlí, pokud se učitelka věnuje jiným dětem. Během pátého měsíce po nástupu se stav zlepšuje.

Potíže při adaptaci:

- Smířit se s tím, že učitelka nevěnuje všemnu pozornost jen jí.

Dítě č. 11 – dívka, věk 3 roky při nástupu do MŠ

Údaje získané pozorováním dítěte v MŠ:

(Přílohy, tabulka č. 11)

Od prvního dne ve školce pláče. První dva měsíce vydržela plakat celou dobu, až než šla domů, s výjimkou odpoledního spánku. Její činnost v MŠ se omezovala pouze na pozorování z okna, jestli už jde maminka. Později pláč přechází spíše ve vztek, ale netrvá již celý den. Během druhého měsíce se začíná aktivně zapojovat do společných činností. Ke konci třetího měsíce docházky do MŠ začíná vyhledávat hru s dětmi. Pláč při loučení s rodiči přetrvává i po šesti měsících ve školce. Stále s sebou všude nosí hadrovou panenku s fotografií maminky a tatínka.

Potíže při adaptaci:

- Odloučení od matky
- Často nemocná

Dítě č. 12 – chlapec, věk 3 roky při nástupu do MŠ

Údaje získané pozorováním dítěte v MŠ:

(Přílohy, tabulka č. 12)

Během prvního týdne plakal při loučení s matkou, ale brzy se uklidnil. Zpočátku vše kolem sebe jen tiše pozoroval, hrál si spíše sám, už během prvního měsíce se začal aktivně zapojovat do všech společných činností. V průběhu třetího měsíce od nástupu do MŠ si postupně začíná hrát i s ostatními dětmi. Zpočátku jeho navazování vztahu s dětmi neprobíhalo bez konfliktů, choval se k nim agresivně – skákal na ně, kopal, bouchal hračkami. Po několika domluvě se situace uklidnila. Po šesti měsících docházky do MŠ jsou podobné projevy spíše výjimkou. V průběhu prvních pěti měsíců docházky do MŠ se potýkal s problematickým zvládnutím sebeobsluhy – postupně se zlepšuje.

Potíže při adaptaci:

- Sebeobsluha přiměřená věku
- Naučit se komunikovat s dětmi

Dítě č. 13 – Dívka, věk 3 roky při nástupu do MŠ

Údaje získané pozorováním dítěte v MŠ:

(Přílohy, tabulka č. 13)

Do školky chodí od prvního dne s úsměvem. Občasný stesk zvládá například společnou hrou s učitelkou, jejíž přítomnost neustále kontroluje. Je stále veselá, kamarádká, všeho se ráda účastní.

Potíže při adaptaci:

- Nebyly

Dítě č.14 – Chlapec, věk 3 roky při nástupu do MŠ

Údaje získané pozorováním dítěte v MŠ:

(Přílohy, tabulka č. 14)

První měsíc problémy s komunikací s ostatními dětmi, pokud chtěl hračku, kterou měl právě někdo jiný – pokousal ho, nebo něčím bouchl. Lozil po nábytku a zařízení ve třídě. Pokud mu učitelka něco vytkla, byl agresivní i vůči ní. Ve spolupráci s rodiči se tuto situaci podařilo zvládnout ke konci prvního měsíce docházky do MŠ. Stále je velmi nesamostatný při oblékání – na pokyny učitelky vůbec nereaguje, mluví o něčem jiném a nechá se obsloužit.

První den nebylo možné chlapce přimět aby si po obědě lehl do postýlky, skákal po ní, nebo běhal dokola. Po šesti měsících je stále nutná blízkost učitelky při usínání a držení za ruku.

Potíže při adaptaci:

- Respektovat pravidla
- Naučit se komunikovat s dětmi
- Sebeobsluha přiměřená věku

Kazuistika č. 1 – František – rozhovor s matkou

1. Myslíte, že mateřská škola je pro vaše dítě přínosem?

Ano, určitě, jsem ráda, že začal víc mluvit. Pořád se nám doma snaží něco vykládat, ale všemu ještě není rozumět. Má zájmy, které dřív neměl, před tím by nevydržel prohlížet si knížku, nedonutila bych ho k tomu, také jsme to nedělali, protože on nechtěl. Taky se snaží říkat básničky, nebo zpívat písničky. Třeba o té žabičce – to kvaky, kvak se mu líbilo, my jsme s ním doma nikdy nezpívali, on to nechtěl.

2. Projevily se v období adaptace na MŠ nějaké potíže?

To taky – pochytil ve školce všelijaké zlozvyky, třeba lozí doma po kolenách, to už dávno nedělal, a ve školce nevím proč, nestíhá jít na záchod.

3. Přípravovali jste dítě předem na vstup do MŠ, a jak?

Byli jsme se s ním ve školce podívat a říkali jsme mu, že sem bude také chodit, ale nevím, jestli si to uměl tak úplně představit.

4. Co vaše dítě doma rádo dělá, jaké má zájmy?

Rád mi pomáhá v kuchyni, s tatínkem skládá puzzle, s dědou pracuje na zahradě .

5. Máte, nebo měli jste nějaké potíže s výchovou vašeho dítěte?

No – je hodně umíněný a často se vzteká, někdy nechce poslouchat. A s jídlem zlobí, buchet sní klidně celý plech, když se dostane do ledničky tak tam sní všechno co mu chutná, ale nechce polévku ani maso, hlavně ne vepřové, zeleninu, ovoce to si někdy dá.

6. Co mi můžete říct o období před narozením vašeho dítěte – průběh těhotenství a porodu?

Dlouho jsme na něj čekali, těhotenství bylo rizikové, protože bylo z asistované reprodukce, ale porod už byl v pořádku.

7. Jak se vaše dítě vyvíjelo a projevovalo v období od narození do jednoho roku věku?

To už si asi ani nevzpomenu...Kojila jsem asi dva týdny, pak už mu to nestačilo...chodit začal asi tak až měsíc po prvních narozeninách, a to už taky říkal první slova.

8. Jak se vyvíjelo a projevovalo v průběhu druhého a třetího roku života, případně až do nástupu do MŠ?

Ve dvou letech začal říkat už i věty, ale potom jsme se přestěhovali a on přestal mluvit. Po druhém roce už plenky mít nemusel.

9. Co mi můžete říct o rodině, v níž dítě vyrůstá ?

První dva roky jsme s manželem bydleli u našich, bydlí tam i sestra s manželem, to je plno lidí, on šel pořád z ruky do ruky, pořád s ním někdo byl a měl plno pozornosti. Když měl dva roky, přestěhovali jsme se do vlastního bytu.

10. Podílí se i širší rodina na výchově vašeho dítěte?

Babička a děda nám s ním pořád pomáhají, děda pro něho často chodí i do školky.

Kazuistika č. 2 – Radek – rozhovor s matkou

11. Myslíte, že mateřská škola je pro vaše dítě přínosem?

Myslím, že ano. Má tady stejně staré děti – to doma nemá.

12. Projevily se v období adaptace na MŠ nějaké potíže?

Problémy máme s vypravováním, ráno , když nejvíc pospícháme dělá samé naschvály, neobléká se, čaj vylije, mám dojem, že i schválně. A pořád kňourá, co má dělat, když mu někdo sedí na jeho židličce a, že se mu tam vůbec nelíbí. Tak rychle pospíchám z práce, aby tady nemusel být ani o minutu déle – a on si spokojeně hraje a odmítá jít domů, já tady potom čekám půl hodiny než si dohraje.

13. Přípravovali jste dítě předem na vstup do MŠ, a jak?

On už chodil do školky asi dva týdny v loňském roce, tam kde jsme před tím bydleli. Nelíbilo se mu tam, vůbec tam nechtěl být a hrozně křičel a brečel i doma a manželovi rodiče mi to začali vyčítat, tak jsem to vzdala.

14. Co vaše dítě doma rádo dělá, jaké má zájmy?

Rád si hraje s indiány, se zvířátky, čteme knížky, teď má nejraději tu o mašince Tomášovi, rád chodí do kina, líbí se mu, když jedeme někam na výlet, třeba do ZOO, nebo dinoparku.

15. Máte, nebo měli jste nějaké potíže s výchovou vašeho dítěte?

Vůbec doma neposlouchá, nevím jak dosáhnout toho, aby udělal to, co po něm chci

16. Co mi můžete říct o období před narozením vašeho dítěte – průběh těhotenství a porodu?

Byla jsem na několika operacích, těhotenství bylo rizikové

17. Jak se vaše dítě vyvíjelo a projevovalo v období od narození do jednoho roku věku?

Hned po narození mu zjistili šelest na srdíčku, dodnes chodíme na kontroly na kardiologii, zatím mu tam nic nenašli, ani se to nepotvrdilo, ani nevyvrátilo, tak doufám, že to bude dobré – snad. Jinak byl velice ubrečený, doslova uřvaný a netrpělivý už od začátku. To víte, měli jsme strach, aby si nějak neublížil, tak jsme ho všichni pořád chovali a běhali kolem něho, až se nám podařilo pěkně ho rozmazlit.

18. Jak se vyvíjelo a projevovalo v průběhu druhého a třetího roku života, případně až do nástupu do MŠ?

Bylo to čím dál horší, kojení si až do tří let vynucoval takovým způsobem, že jsem neměla ani chvíli klid, abych se mohla vyspat alespoň v noci, musel být u prarodičů o poschodí výš. To také nebylo dobré, protože oni mu dovolili úplně všechno, neměl vůbec žádné omezení, v ničem – co chtěl, to měl a tak to bylo, já jsem s tím nic neudělala, a manžel to nepovažoval za problém.

19. Co mi můžete říct o rodině, v níž dítě vyrůstá ?

Od jeho narození až do této doby jsme bydleli právě u manželových rodičů, stěhovali jsme se asi týden před tím, než nastoupil do MŠ. Dědeček a babička ho mají moc rádi, ale nelíbí se mi, že ho příliš rozmazlují

20. Podílí se i širší rodina na výchově vašeho dítěte?

Co jsme se přestěhovali nám občas pomůže s hlídáním i druhá babička.

Kazuistika č. 3 – Libor – rozhovor s matkou

21. Myslíte, že mateřská škola je pro vaše dítě přínosem?

Teď už ano, už se do ní těší a je takový samostatnější než dřív.

22. Projevily se v období adaptace na MŠ nějaké potíže?

Nejhorší bylo, jak pořád plakal, už jsem myslela, že to nevydržím a zůstaneme ještě doma, ale jsem ráda, že jsem to neudělala.

23. Přípravovali jste dítě předem na vstup do MŠ, a jak?

Ano, věděl kam bude chodit, často kolem chodíme. A také jsem ho zkoušela občas dát babičce, aby si zvykl jinde než doma, ale jemu se to vůbec nelíbilo být tam beze mě, a přiznám se, že já to snáším stejně špatně jako on.

24. Co vaše dítě doma rádo dělá, jaké má zájmy?

No.. on si rád hraje s plyšovými zvířátky, a také s panenkami, až z toho začínám mít trochu strach, že za to můžu já. Já jsem si totiž přála mít druhou holčičku. Kluka jsem vůbec nechtěla, tak moc jsem nechtěla aby to byl kluk, že jsem z toho měla úplnou hrůzu, že se mi narodí kluk, a když se mi opravdu narodil, tak jsem z toho byla opravdu zklamaná a našťvaná.

25. Máte, nebo měli jste nějaké potíže s výchovou vašeho dítěte?

Je to s ním těžké, má svou hlavu a když si něco umíní, tak se s ním moc nenadělá, kvůli všemu se doma vzteká, kope kolem sebe, to se na něho musí opatrně, a podle toho jakou má zrovna náladu.

26. Co mi můžete říct o období před narozením vašeho dítěte – průběh těhotenství a porodu?

Všechno bylo v pořádku, dítě je zdravé, jen ho často trápí silná rýma

27. Jak se vaše dítě vyvíjelo a projevovalo v období od narození do jednoho roku věku?

Tak vyvíjel se asi tak, jak to má být, pani doktorka nás v poradně chválila.

28. Jak se vyvíjelo a projevovalo v průběhu druhého a třetího roku života, případně až do nástupu do MŠ?

Pořád potřebuje hodně péče, ta starší taková nebyla. Když chceme, aby se najedl, musí ho někdo držet na klíně, a třeba mu u toho ještě číst knížku, nebo jinak za ním běháme s tím jídlem po bytě, a on si při tom hraje.

29. Co mi můžete říct o rodině, v níž dítě vyrůstá ?

S jeho otcem, mým druhem, jsme se krátce po Liborkově narození rozešli, takže jsme celkem tři, mám ještě desetiletou dcerku. Otec se o děti nikdy nepřestal zajímat, pravidelně k němu chodí, mají ho rádi.

30. Podílí se i širší rodina na výchově vašeho dítěte?

Z rodiny mi nejvíc pomáhá babička, hlídá je, chodí pro ně do školky a do školy, občas pomůže s vařením.

Kazuistika č. 4 – Alenka – rozhovor s matkou

31. Myslíte, že mateřská škola je pro vaše dítě přínosem?

Mám radost, že se jí tam líbí a našla si kamarádky, se kterými si rozumí, vždy má radost, když se něco nového naučí, potom trápí babičku i mě abychom si s ní tu novou básničku nebo hru pořád opakovali

32. Projevily se v období adaptace na MŠ nějaké potíže?

Ze začátku byla taková plačtivá a smutná, jenomže nevím jestli víc kvůli školce, nebo kvůli tatínkovi, který zrovna krátce před tím od nás odešel žít jinam.

33. Přípravovali jste dítě předem na vstup do MŠ, a jak?

Všechno jsme si tady předem prohlédli, líbilo se nám tady, Alenka se nejvíc ze všeho těšila na to, že bude mít hodně kamarádů. Ráda si hraje s dětmi od kamarádky, ty už loni chodili do MŠ, tak to brala, že je to v pořádku, že jde taky do školky.

34. Co vaše dítě doma rádo dělá, jaké má zájmy?

Moc ráda se dívá na pohádky o princeznách, nebo je poslouchá na CD, hraje si s panenkami a plyšovými zvířátky. Nejraději má Šípkovou Růženku, tu čteme před spaním pořád dokola.

35. Máte, nebo měli jste nějaké potíže s výchovou vašeho dítěte?

Před rozvodem si nějaké problémy ani neuvědomuji, až potom začala být hodně lítostivá, a taky ze sebe dělá miminko, asi je to takový únik do lepších časů, tatínek jí hodně chybí. Dokonce si našla starý dudlík, co už ho měla jenom pro panenku, a začala si brát na spaní. Po ránu bývá hodně rozmrzelá a někdy si ho nechce nechat vzít ani při cestě do školky. Doufám, že jí to zase brzy přejde.

36. Co mi můžete říct o období před narozením vašeho dítěte – průběh těhotenství a porodu?

Všechno bylo v pořádku, dítě zdravé.

37. Jak se vaše dítě vyvíjelo a projevovalo v období od narození do jednoho roku věku?

Byla celkem pohodové dítě, i když dala taky pořádně zabrat, když jí rostly zuby. Asi kolem šestého měsíce seděla, v devíti ložila po čtyřech, ve čtrnácti už chodila sama. Začala docela brzy mluvit, už když slavila první narozeniny, dovedla hodně věcí a lidí svým způsobem pojmenovat.

38. Jak se vyvíjelo a projevovalo v průběhu druhého a třetího roku života, případně až do nástupu do MŠ?

Brzy na to začala používat slovní spojení a ve dvou letech už to byly věty.

39. Co mi můžete říct o rodině, v níž dítě vyrůstá ?

Přibližně půl roku ji vychovávám sama, hodně mi pomáhají rodiče. Berou si Alenku občas k sobě a pomáhají mi s vyzvedáváním ze školky, takže na ni nejsem úplně sama. S tatínkem má Alenka pěkný vztah, nechci, aby o něho úplně přišla, ale je to dost těžká situace, on jí něco slíbí, potom to nestihne, protože žije poměrně daleko od nás, a já jí to nemůžu vysvětlit proč to tak je. V takových situacích se Alenka vzteká a nechce mluvit ani se mnou.

40. Podílí se i širší rodina na výchově vašeho dítěte?